

DINDA SAVOLIM BOR...

Ikkinchi kitob

Musanniflar:

Muhammad Sharif Juman

Ahmad Muhammad

«Movarounnahr» nashriyoti
Toshkent – 2005

MUQADDIMA

Bismillahir rohmanir rohim.

Buyuk Xoliqimiz va Parvardigorimiz Alloh subhanahu va taologa behisob hamdu sanolar bo'lsin! Sarvari koinot - Payg'ambarimiz Muhammad sollallohu alayhi vasallamga, u zotning ashoblari va ahli baytlariga salovotu durudlar bo'lsin!

Odamzod tug'ilganidan to umrining nihoyasigacha bilim olishga, o'rganishga, tajriba orttirishga, anglashga muhtoj. U ana shu yo'lda Alloh taolo Qur'oni karim orqali ato etgan ilmlarni o'rganishga kirishadi. Uning Rasuli Muhammad (s.a.v.) keltirgan ilmlar ummonidan bahramand bo'lmoqqa intiladi. U ana shu yo'lda solih salaf, ulug' allomalarning izidan borishga rag'bat ko'rsatadi. Insoniyat Alloh taoloning so'nggi, komil, haq dini – Islomga doir, uning asoslari, arkonlari, ibodatlariga oid ilmlardan yaxshi xabardor bo'lishga ko'proq muhtoj. Chunki Islomning tub mohiyatini, uning shariatini anglamay, bilmay saodatga erishib bo'lmaydi. Shu boisdan dinimizda ilm olishga, bilmagan narsalarini so'rab, din asoslarini va ibodat tartiblarini o'rganishga katta e'tibor bilan qaralgan.

Alloh taolo Qur'oni karimda shunday marhamat etadi: «Alloh sizlardan iymon keltirgan va ilm ato etilgan zotlarni (baland) daraja – martabalarga ko'tarur» (Mujodala surasi, 11-oyat). Alloh taolo yana aytadi: «Allohdan bandalari orasidagi olim-bilimdonlarigina qo'rqur» (Fotir surasi, 28-oyat).

Hadisi shariflarda ham ilm olish, so'rab-o'rganishning fazilatlari keng bayon etilgan. Payg'ambarimiz sollallohu alayhi vasallam ummatga beshikdan qabrgacha ilm izlamoqni vasiyat qilganlar. Yana Rasululloh sollallohu alayhi vasallam aytadilar: «Kimga Alloh yaxshilikni iroda qilsa, uni dinda faqih (teran anglovchi) qilib qo'yadi va unga to'g'ri yo'lni ko'rsatadi». (Imom Buxoriy va Muslim rivoyati).

Alhamdulillah, musulmonlarimiz bugungi kunda Allohning amr-farmonlariga, Uning Rasuli sunnatiga amal qilib, dinlarini teranroq anglash, shariatni chuqurroq tushunish yo'lidan borishyapti. Keyingi yillarda masjid imomlariga berilayotgan, gazeta va jurnallarning tahririyatlariga kelayotgan dinimizga doir savollarning ko'payib borayotgani ham shunga dalolat! Qo'lingizdagi bu kitobga musulmonlarimizdan kelgan Islom dini, shiati, ibodatlari, axloqiga doir yuzlab savollarga javoblar asosida tartib berildi.

Javoblarni tayyorlashda Qur'oni karim va tafsirlari, hadisi shariflardan, Movarounnahr diyorida ma'lum va mashhur bo'lgan «Hidoya», «Muxtasar ul-viqoya», «Jomi' ur-ramuz», «Hazonat ul-fiqh», «Majmuat ul-fatovo», «Halabi sag'ir», «Sharhi avrod», «Radd ul-muxtor», «Sirojiyya», «Hadiyyat us-su'luk» «Mabsuti Saraxsiy», «Halabi sabir», «Minhoj us-solihin», «Fatavoi Jung», «Sharhi Ilyos», «Fatavoi Hindiyya», «Ayollar fiqhi», «Sharhi fiqh ul-akbar» va boshqa ko'pgina fiqh kitoblari, mazhabboshimiz Imom A'zam asarlaridan foydalanildi. Zarur o'rinlarda ana shu manbalar ko'rsatib o'tildi.

Savol: Ma'lumki, Qur'oni karim oyatlari serma'nodir. Ba'zi oyatlarni Alloh taolo boshqa maqsadda nozil qilgan bo'lsa-yu, ammo bandalar uni boshqa ma'noda tafsir qilib qo'yishsa, nima bo'ladi?

Javob: Alloh taolo rasuli Muhammadga (s.a.v.) nozil qilgan kitobini tushunish, ma'nolarini bayon etish, ahkom va hikmatlar chiqarishni o'rgatuvchi ilm tafsir ilmidir. Bu ilmga lug'at, sarf, nahv, balog'at, usuli fiqh va qiroat ilmlarini chuqur o'rganish bilan erishiladi. Oyatlarining nozil bo'lish sabablari, nosix va mansuxlarini (hukmni bekor qilgan va hukmi bekor bo'lgan oyatlarni) bilish ham tafsir ilmining shartlaridandir. Barcha ilmlar kabi tafsir ilmining ham oyatlarga ma'no berishda tayanadigan umum qonunlari borki, ular «Ulumi Qur'on» (Qur'on ilmlari) nomidagi bir fanda jamlangan.

Qayd qilingan ilmlarni egallamay, Qur'oni karimni tafsir qilishga urinish turli firqa va oqimlar chiqishiga bo'sdir. Xususan, barcha harakatlar o'z qarashlarini oyati karima bilan quvvatlashga qaratishgan bo'lsa, yanada xatarlidir. Rasuli Akram (s.a.v.) bu haqda shunday deganlar: «Kim Qur'oni karim borasida o'z qarashi bilan so'z yuritsa, joyini do'zaxdan hozirlayversin».

Binobarin, har bir oyati karima ma'nolarini eng ishonchli va mo'tabar tafsir kitoblarida bayon qilingani kabi talqin etish lozimdir.

Savol: Sajda oyatlarining o'zbekcha tarjimalarini o'qigan yo eshitgan mo'min sajda qilishi kerakmi?

Javob: Ha, sajda oyatlarining tarjimalarini ham o'qigan yo eshitganlarga sajda qilish vojib bo'ladi («Fatavoi Olamgiriya»)

Savol: Hayzli holatida Qur'on o'rgatsa bo'ladimi?

Javob: Qur'oni karimni o'rgatuvchi ayol hayz ko'rsa, Qur'oni karimni ushlamasdan, harf-harf, kalima-kalima, hijo-hijo o'qib o'rganuvchilarga saboq berishi mumkin. Bir oyatni boshdan-oxirigacha o'qish haromdir. («Halabi Kabir»).

Savol: Hayzli ayol Qur'on tinglaydimi?

Javob: Hayzli yoki lohusa ayol Qur'oni karimni tutmasdan, o'qilayotgan Qur'on oyatlarini takror etmasdan tinglashi mumkin. Bu holatning savob darajasini faqat Alloh biladi. («Halabi Kabir»).

Savol: Qur'oni karim tilovati magnitofon yoki komputordan eshitilganda sajda oyati kelsa, tilovat sajdasi qilinadimi?

Javob: «Radd ul-Muxtor» kitobida shunday deyilgan: «Sado va qushdan sajda oyatini eshitgan kishiga tilovat sajdasi vojib bo'lmaydi». Komputor kabi jihozlardagi tovush ham sado hisoblangani uchun undan eshitilgan sajda oyati uchun tilovat sajdasi vojib emas.

Savol: Qur'oni karimni tilovat qilishning bir qancha odoblari bor deb eshitdim. Ular qaysilar?

Javob: Qori Qur'on tilovat qilayotganida sukunat holatida, tahorat bilan, toza kiyim va pok joyda, tishlarini misvok bilan tozalagan, o'tirgan holatda qiblaga yuzlanib, boshini eggan holda bo'lishi lozim. Chordona qurib, suyanib, mutakabbirlik holatida o'tirmaslik, tanho o'tirganida ham o'zini ustoz huzurida o'tirgan kabi tutishi kerak.

Qur'on o'qiyotganda kishining yig'lashi mustahabdir. Rasululloh (s.a.v.): «Qur'on tilovat qilarkansizlar, yig'langlar, agar yig'lay olmasangiz, yig'lamsiragan holda o'qinglar», deganlar. (Ibn Moja Sa'd ibn Abu Vaqqosdan rivoyat qilgan).

Qur'onni chiroyli, uning nazmini buzib yuboradigan darajada ovozni ortiqcha balandlatmasdan tartil bilan o'qish, uning odoblariga kiradi.

Savol: Gazetalardan birida «Kishi olim bo'lmaganicha taqvoli bo'la olmaydi», deyilibdi. Nega endi? Hamma taqvoli bo'lishni istaydi, ammo hamma musulmon ham olim bo'lavermaydi-ku? Bu gapni o'qigan avom: «E, bizdan taqvodor chiqmas ekan-da», deb tushkunlikka tushmaydimi?

Javob: Mazkur hikmatli gapdan bunaqa teskari xulosa chiqarmaslik kerak. Sizni chalg'itayotgan narsa, bizningcha, «olim» so'zidir. Shuning uchun avvalo shu so'zning ma'nosini oydinlashtirib olamiz. Buyuk musulmon shoiri Alisher Navoiyning xalqimiz orasida keng tarqalgan bir hikmatli so'zlari bor: «Bilmaganni so'rab o'rgangan olim, Orlanib so'ramagan o'ziga zolim», deydilar hazrat. Bundan ma'lum bo'ladiki, faqat 10-15 yil oliy o'quv yurtlarida o'qib, ilmiy ishlar yoqlab, turli-tuman unvon olgan odamlargina olim emas, balki «bilmaganini so'rab o'rgangan» har bir shaxs ham o'ziga xos olimdir.

Islomda bitta hadisni o'rganish ham ilm olishdir. Ana shu o'rganishlar natijasida erishilgan bilimni hayotida qo'llash – taqvo debochasi. Bu esa inson iymoni jilosini ziyoda etadi. Shuning uchun barcha mo'min- musulmon taqvoga intiladi. Hayotda nimalar qilishi lozimligini o'rganadi. Alloh taolo oldida inson hamma jihatdan tengdir, faqat taqvosi bilan bir-biridan farqlanadi, turlicha martabaga erishadi. Nomi «olim» bo'laturib ilmiga amal qilmagandan ko'ra, nomi avom bo'lsa ham, taqvo yo'lga kirganlar Allohning huzurida ming chandon a'lodirlar.

Savol: Mening bir dindor do'stim bor. Lekin u, afsuski namoz o'qimaydi. Bunga nima demoq kerak?

Javob: Avvalo do'stingizni dindor deb ta'riflashingiz noto'g'ri. Zero u Islom dinining asosiy rukni, ustuni bo'lgan namozni o'qimas ekan. Bu xil kishilarning o'zini dindor deb atashlari yolg'on va aldashdir. Namoz o'qimagan kishi dindor hisoblanmaydi. Xususan namozning farzligini inkor qilgan kishi Islom millatidan emas. Kishi dangasalik qilib namoz o'qimasa, u fosiqdir.

Savol: Chaqirilgan joyda g'iybat qilinadigan bo'lsa, u yerga borsa bo'ladimi?

Javob: Chaqirilgan joyda g'iybat bo'lishi aniq bo'lsa, u yerga borish joiz emas («Raddul Muxtor»). Agar bilmay borib qolgan bo'lsa va g'iybat boshlansa, qo'lidan kelsa, uni to'xtatsin, agar to'xtatish qo'lidan kelmasa, u yerdan chiqib keta olsa, chiqib ketsin, bo'lmasa, unga quloq solmay o'tirsin («Naf'ul Muftiy»).

Savol: Ehson bilan sadaqaning farqi nimada?

Javob: Sadaqa in'omdir. Evaziga Alloh taolo savob beradi. Bajarilishi lozim bo'lgan yaxshi amallarni qilish ehson deyiladi. («Ta'rifot». Sayyid Sharif).

Savol: Qadar va taqdir bir narsami? Shuni tushuntirib bersanglar.

Javob: Qadar haqida to'g'ri tushunchaga ega bo'lish uchun avval uning ma'nosini bilish lozim. Qadar – «paydo qilish, yaratish» ma'nosidadir. Qadar «yaratish» ma'nosida bo'lgani uchun aqida bobida turli qarashlar paydo bo'ldi. Mo'taziliy va qadariylar «Yaxshiliklarni Alloh taolo xalq qiladi, yomonliklarni – bandaning o'zi», deydi. Ularning ba'zilari «Yomonliklarni iblis xalq qiladi, shuning uchun Alloh taolo iblisni yaratmagan», degan aqidadadir. Bundan iblis maxluq emas, qadim va xoliq, degan ma'no chiqadi. Bu Alloh taologa shirk keltirishdir, ochiq kufrdir. Bunday tushunchadagilar shaytoniyya toifa bo'lib, qadariylardan bir toifadir. Bu aqida majusiylar aqidasiga uyg'un bo'lganidan Payg'ambarimiz (s.a.v.): «Qadariylar – ummatimning majusiylari», deganlar.

Biz – Ahli sunna val jamoa barcha yaxshilik va yomonlikni Alloh taolo xalq etadi, deb e'tiqod qilamiz. Alloh taolodan o'zga xoliq, yaratuvchi yo'qdir. Niso surasining 78-oyatida: «Hamma narsa Allohdan deng», deya marhamat qilingan.

Shu o'rinda «Yaxshilik ham, yomonlik ham Allohdan bo'lsa, yomonlik uchun jazo berish adolatsizlik bo'lmaydimi?» degan o'yga bormaslik kerak. Zero, Alloh taolo bizlarni yaxshilikka buyurib, yomonlikdan qaytargan. Biz shu amrga bo'ysunmay, ixtiyorimiz bilan yomonlikka qo'l urganimiz uchun jazolanamiz.

Taqdir esa – «belgilash, tayin etish» ma'nosidadir. Har bir maxluqning ko'rinishi, husni, foydali yoki zararli ekanligi, qachon va qaerda bo'lishi Alloh taoloning taqdiri, xalq qilishi bilan bo'ladi. Barcha maxluqlarni va ularning fe'l-amallarini Alloh taolo yaratgan. Shu ma'noda taqdir va qadar mushtarakdir. («Aqidai Nasafiyya» va «Tamhid» kitoblari asosida)

Savol: Xizr – payg'ambarmi yoki Allohning valiylaridanmi?

Javob: Keng ilm, chuqur hikmat va chiroyli sabrga zarbulmasal bo'lgan Xizrning asli ismi Balyo ibn Malkon ibn Folig'dir. Ismini Ilyo ibn Ilyos deganlar ham bor. U – Nuh alayhissalomning sulolalaridandir. Xizr – uning laqabi bo'lib, yashil, zangori ma'nolarini anglatadi. Aytilishicha, u oq mo'ynaning ustida o'tirganida yashil bo'lib qolgan ekan. Imom Navaviy «Tahzibul asmo val-lug'ot» kitoblarida ushbu fikrni quvvatlaganlar. Bu Buxoriyning «As-Sahih»larida rivoyat qilingan. Payg'ambar sollallohu alayhi vasallam: «Uni Xizr deb atalishining sababi, mo'ynaning ustida o'tirgandi. Bir vaqt mo'yna uning ortidan yashil holda silkindi», deydilar. Imom Navaviy bu – sahih va ravshan dalildir, deya aytadilar.

Muso alayhissalomning «Kahf» surasida zikr qilingan sohiblari Xizrdir. Alloh taolo aytadi: «(Muso) dedi: «Mana shu biz istagan narsadir». So'ng uni (Xizrni) izlab ortlariga qaytdilar. Bas, bandalarimizdan bir bandani topdilar, Biz unga o'z dargohimizdan rahmat ato etgan va O'z huzurimizdan ilm bergan edik. Muso unga: «Senga bildirilgan bilimdan, menga ham to'g'ri yo'lni ta'lim berishing uchun senga ergashsam maylimi?» dedi. U (Xizr) aytdi: «Aniqki, sen men bilan birga sabr qilishga hargiz toqating yetmas. (Zotan) o'zing egallab olmagan – xabardor bo'lmagan narsaga qanday sabr qilursan?! (Muso) dedi: «Inshaalloh, sen mening sabr-toqatli ekanimni ko'rursan. Men biron ishda senga osiylik-itoatsizlik qilmasman. U (Xizr) aytdi: «Bas, agar menga ergashsang, to'zimg senga aytmagunimcha biron narsa haqida mendan so'ramagin!» (64-70-oyatlar).

Ulamolarning ittifoqiga ko'ra, Xizr – Alloh taolo rahmat va ilmi bilan fayzlantirgan solih bandalardan biri. U muayyan ummatga yuborilgan rasul emas. Ammo payg'ambarligi to'g'risida ixtilof mavjud.

Savol: Arab tilini bilmaydigan, Islom o'lkalaridan yiroqda yashovchi, din taklif qilinmagan va targ'ib etilmagan kishilar bor. Ular qiyomatda azoblanadimi?

Javob: Haq tabaroka va taolo aytadi:

«Biz to biron payg'ambar yubormaguncha (u orqali o'zimizning amru farmonlarimizni yuborib, unga itoat qilishdan bosh tortmagunlaricha, biron kimsani) azoblaguvchi emasmiz». (Al-Isro surasi, 15-oyat)

Buning ma'nosi, albatta Alloh azza va jalla da'vat yetib bormagan, shariat kelma gan bandalarini azoblashdan o'zini poklamoqda. Chunki o'zi bilmagan ishni bajarishda nuqsonga yo'l qo'yganni jazolamoq zulmdirki, Rahmonu Rahim bunga rozi bo'lmaydi.

Shundan bilamizki, agar g'or yoki tog' cho'qqisida yoxud umuman dunyodan uzilgan bir chekkada da'vat yetib bormagan va u haqda so'z eshitmagan shaxs topilsa, u ahli fitratdan hisoblanadi yoki jazolanmaydiganlardan sanaladi. Ammo da'vatchi, mubashshir orqali xabardor bo'lsa, bu kishi dinning haqiqatlarini, buyruq va qaytariqlarini izlab o'rganmog'i va amal etmog'i lozim bo'ladi. Aks holda o'zining qusur va beparvoligi uchun mas'ul hisoblanadi.

Lekin Islom da'vati yerning g'arbu sharqiga quyosh nuri yetganchalik tarqaganki, undan bexabar biror millat yoki jamoa qolgan emas. Balki ayrim odamlarga u g'arazgo'ylarning fe'li oqibatida buzilgan, o'zgartirilgan holda yetib borgan-ki, ulug' din sohiblariga Islomning g'oya va maqsadlarini, asos va haqiqatlarini to'g'ri va mukammal yetkazish lozim bo'ladi.

Savol: «Shayx, muftiy, qozi» kim?

Javob: «Shayx»ning lug'aviy ma'nosi yoshi o'tgan, sochi oqargan kishi demakdir. Istilohda ustoz, olim, qabila boshlig'i, jamoa sardori, umuman, kishilar nazarida ilm, fazilat va martabada ulug' bo'lgan insonga nisbatan qo'llanadi.

«Muftiy» lug'atda masalani oydinlashtiruvchi demakdir. Istilohda oydin bo'lmagan masalani istinbot asoslariga tayanib, aniqlik kiritish ddarajasidagi ilmga ega bo'lgan kishiga nisbatan ishlatiladi.

«Qozi» lug'atda, hukm qiluvchi demakdir. Istilohda muayyan hukmni lozim etuvchiga aytiladi. Qozi hokim tomonidan tayinlanadi. Guvohligi qabul qilinadigan kishi qozi bo'lishi mumkin. Rishva (pora) bilan qozilikka erishgan kishi shar'an qozi hisoblanmaydi. Ikki kishi o'rtalaridagi nizoli masalani hal qilishda qozilikka munosib kishining hukmi bo'yicha ish qilishga kelishish mumkin. Bunda o'rtadagi kishining hukmini bajarish ikkisiga ham lozim bo'ladi. Fisq yo'liga o'tgan qozining hukmi maqbul bo'lmaydi.

Savol: «Bid'at» degani nima va uning qanday zararlari bor?

Javob: Bid'atning lug'aviy ma'nosi «yangilik kiritish» deganidir. Shar'iy ma'nosi «dinda bo'lmagan narsani dinga qo'shish»dir.

Dinga yangilik kiritish haromdir. Chunki din Alloh taoloning Rasuli (s.a.v.) orqali ko'rsatgan yo'rig'idir.

Shuning uchun ham Rasuli Akram sollallohu alayhi vasallam marhamat qiladilarki: «Dinda yangi paydo bo'lgan narsadan chetlaninglar, har qanday yangi paydo qilingan narsa bid'at, har bir bid'at zalolatdir».

Rasuli Akram (s.a.v.) shunday deydilar: «Bizning dinimizga unda bo'lmagan narsani kim bo'lsa-da qo'shsa, qaytariladi» (Imom Muslim).

Dindagi bid'at ikki xil bo'ladi:

1. E'tiqodga taalluqli bo'lgan bid'atlar: mutazilalar, ravofizlar, juhaymiya va boshqa toifalarning ahli sunnat va jamoat e'tiqodiga qo'shgan fikrlari e'tiqodiy bid'atlardir.

2. Alloh va uning rasuli ko'rsatmagan bir ish yo odatni ibodat sifatida dinga kiritish kabilar amaliyotdagi bid'atlardir.

Payg'ambarimiz (s.a.v.) bid'atlardan ogoh etib: «Sizlar Allohning yo'lga ergashinglar, o'zga yo'llarga ergashmanglar», deb marhamat qildilar (Abdulloh ibn Mas'ud rivoyati).

Bid'atga qarshi kurashishning yo'li ilm va ulamolardir. Ulamolar deganda ilmiga amal qiluvchilarni tushunmoq kerak. Ilmga amal qiladigan ulamolarning kamayishi bid'atning rivojlanishiga olib keladi. Allohning kitobi va Rasulullohning (s.a.v.) sunnatlarini o'rganib, ularga amal qilib, farzandlarimizni ushbu yo'lda tarbiya qilsak, inshaalloh, bidat balosidan xalos bo'lamiz.

Savol: Mo'minlar halokatiga besh narsa sabab deb eshitdim. Ular nimaligini aytsangiz.

Javob: G'ofillik, ibodat va aqidada shak qilish, fitna, xarom tutun (chekish) va nafs istaklari mo'minlar halokatiga sababdir (Ashboh va Nazoir).

Savol: «Islom dini qolib qolgan, shuning uchun musulmonlar taraqqiyotda G'arbdan orqada qolib ketgan», degan iddaolarni eshitib qolamiz. Shu gaplarda jon bormi?

Javob: «Din – qolib qolgan va turg'unlikda», deydiganlarga biz: islom hech qachon turg'unlik va qolib qolganlik dini bo'lmagan, aksincha doimo rivojlanishdagi g'oyalar, fikrlar va taraqqiyot dini bo'lgan, buni Qu'oni karim oyatlari o'n to'rt asr muqaddam isbotlab qo'ygan: «Ayting: «Yerda aylanib (Alloh) dastavval qanday qilib yaratganini ko'ringlar» (Ankabut surasi, 20-oyat)

«Endi inson o'zining nimadan yaralganiga bir boqsin! U (erkakning) beli bilan (ayolning) ko'krak qafasi o'rtasidan o'tlib chiquvchi bir suvdan yaralgan-ku!» (Toriq surasi, 5-7-oyatlar)

«Axir ular tuyaning qanday yaratilganiga, osmonning qanday ko'tarib qo'yilganiga, tog'larning qanday tiklanganiga va yerning qanday yoyib-tekislab qo'yilganiga (ibrat nazari bilan) boqmaydilmarmi?!» (G'oshiya surasi, 7-20-oyatlar).

Insonning va hayvonning yaratilishini, tog'lar va yer qatlamlari, osmon va sayyoralarning yaratilishini kuzatish ularning mavjudligini isbotlab turibdi. Hozirgi paytda ma'dansunoslik va falakiyot, anatomiya va fizika, biologiya va ginekologiya bizga kerakli narsalar ana shulardir. Yer yuzini kezib, ma'lumotlar to'plash tadqiq etish, o'rganish, anglash va koinotning yaratilishi qanday boshlanganini shu tariqa kashf etish shuning uchun ham kerak. Bularning hammasi hozir biz bilan tadrijiylik (evolyu'iya)dir. Va biz xato qilishdan qo'rqmasligimiz kerak, chunki islom mehnat qilib va xatoga yo'l qo'yganga bitta ajr, mukofot bersa, mehnat qilib o'z maqsadiga erishganga ikki baravar ko'p mukofot beradi. «Bizda din hukmron bo'lgani uchun Ovrupodan orqada qolganmiz, xudosizlik tufayli Ovrupo ilgarilab ketgan», degan gaplar mutlaqo asosiz. To'g'risini aytganda, biz dinimiz da'vatidan, yo'lidan chekinganligimiz uchun orqada qolib ketdik. Musulmonlar dinning amr- farmonlariga chinakamiga bo'ysungan paytlarida katta taraqqiyotga erishganlar. Ko'rfazdan Ummongacha bo'lgan islom imperiyasi bor edi. O'shanda dunyoga dong'i ketgan olimlar bor edi. Ulug' qomusiy olim, tibbiyotga ulkan hissa qo'shgan Abu Ali Ibn Sino, faylasuf Ibn Rushd, Riyozatchi Ibn Haysam, insonshunos Ibn Nafis, kimyogar Jobir ibn Xayyonlar dindor edilar, lekin Allohga ishonish ularning olim bo'lib yetishuvlariga va ilm-fanda buyuk kashfiyotlar o'ylab topishlariga to'sqinlik qilmadi. Butun insoniyat o'shanda Sharq donishmandligi xazinasini atalmish

ulkan ummondan to'la bahramand bo'lardi, Falakiyot, fizika, riyoziyot, tilshunoslik sohasidagi juda ko'p terminlar Ovro'poga arab tilidan qo'chirilgan.

G'arb sharqdan xudosizligi tufayli o'zib ketgani yo'q, balki taraqiyotga intilish, ozodlikka erishish tufayli, fanning turli soxalaridagi oilaviy ixtirolar, sanoatdagi kashfiyotlar hisobiga oldinga ketib qoldi.

Savol: «Haqqulloh» deyilganda nima nazarda tutiladi?

Javob: Alloh taolo hech narsaga muhtoj emas. Barcha narsani O'zi yaratgan. Xatari yo manfaati butun insoniyatga birday bo'lgan narsalar «haqqulloh» deb ataladi. «Haqqulloh»ni poymol etish shaxs va jamiyatni tanazzulga olib keladi. («Kashful asror»).

Savol: Namoz o'qiyotganda oldimizdan kesib o'tmoqchi bo'lgan kishini qaytarsak bo'ladimi?

Javob: Namoz o'qiyotgan kishi o'zi bilan oralig'idan kesib o'tuvchini qo'l yo bosh bilan ishora qilib yoki tasbeh aytib qaytarishi kerak.

Savol: Sutra nima?

Javob: Sutra to'siqdir. U barmoq yo'g'onligida, yarim metrdan uzunroq, cho'p kabi narsa bo'lib, ochiq joyda namoz o'qilayotganda kesib o'tuvchilar gunohkor bo'lmasin deb, ikki qoshning biri to'g'risiga yerga sanchib qo'yiladi. Katta masjidlarda ustun yo qiblaga qarab o'tirgan kishi sutra o'rniga o'tadi. Jamoat bilan o'qilayotgan namozda imomning sutrasi jamoatga ham kifoya bo'ladi.

Savol: Men yaqinda safarda bo'lib qaytdim. U yerda bomdod namozining sunnatini o'qimadim, qarindoshlarim meni gunohkor qilishdi. Uyga kelgach, hadis kitoblarida Payg'ambarimizning bomdod namozi sunnatini o'qimaganlarini ham, o'qiganlarini ham topdim. Keyin ilmi deb bilgan ikki birodarimdan so'radim. Biri, o'qilmaydi, ikkinchisi, Imomi A'zam mazhabidagilar o'qiydi, deb javob berdi. Sizlardan iltimos, menga aytilgan uchta javobning qay biri to'g'ri ekani haqida javob bersangiz, mendan boshqa muxlislaringizga ham foydali bo'lsa ajab emas.

Javob: Bomdod namozining sunnatini Payg'ambarimiz alayhissalom, xoh muqim, xoh musofir bo'lsin, hech qoldirmaganlar va u sunnati muakkada sanaladi. Shunga ko'ra, bomdod farzining qazosi sunnati bilan birga ado etiladi. Endi uni safarda tark etish masalasiga kelsak, imkon boricha o'qiladi, ammo o'qilmay qolsa, gunoh bo'lmaydi.

Savol: Xushu' va xuzu' nima? Namoz qanday holda xushu' va xuzu' bilan o'qilgan bo'ladi?

Javob: Xushu' va xuzu' so'zlari bir ma'noda – bo'ysunmoq ma'nosidadir. Ahli haqiqat istilohida ular «Haqqa bo'ysunmoq» ma'nosini anglatadi. Namoz o'qishda butun fikrni namoz arkonlarini to'la ado etishga qaratib, undan o'zga fikrda bo'lmay, makruh sanalgan amallarni qilmay namoz o'qish xushu' bilan namoz o'qishdir. («Tafsiri Nasafiy»).

Savol: Namozda nigoh qaerda bo'lishi hamda qo'l va oyoqlar holati haqida bayon qilsangiz?

Javob: Erkak kishi «Allohu akbar» deb namozni boshlashda (engi uzun bo'lsa) ikki qo'l kaftini yengidan to'liq chiqarib, barmoqlarini o'z holicha tutib, kaftni qiblaga qaratib,

boshni engashtirmay bosh barmoqlarni quloqlar yumshog'iga tekkizadi. Ayollar esa qo'llarini yenglaridan chiqarmagan holda yelkalarigacha ko'taradilar. So'ng o'ng qo'l kaftini chap qo'lning kafti orqasiga qo'yib, o'ng qo'l bosh barmog'i va chimchilog'i bilan chap qo'l oshig'i ushlanadi. Bunda qolgan uch barmoq chap qo'l bilagida bo'ladi. Ayollar o'ng qo'lning hamma panjalarini chap qo'l kafti ustiga qo'yishadi. Shu holda qo'llarini erlar kindik ostida, ayollar ko'kraklari ustida tutadilar. Qiyomda erkaklarning oyoqlari orasi to'rt enli bo'lishi kerak. Ayollar oyoqlarini juftlab turadilar. Erkaklar ruku'da qo'l barmoqlari orasini ochib ikki tizzani mahkam changallaydilar. Ayollar barmoqlarini jamlab tizzalarini tutadilar. Sajdada qo'l va oyoq barmoqlari qiblaga qaratiladi. Qo'l barmoqlari juftlanib, bosh barmoq qosh to'g'risiga qo'yiladi. Bu holda quloq ustidan tushgan narsa qo'l ustiga tushadigan bo'lsin, bilaklar yerga tegmasin. «Fatovoi Olamgiriya» va «Munyatul musalli» kitoblarida namoz o'quvchining sajda holda oyoqlarini yerdan ko'tarishi namozni fosid qilishi – buzishi aytilgan. Agar bir oyog'ini ko'tarsa, makruh bo'ladi.

Qa'dada erkaklar chap oyoqlarini to'shab unga o'tiradilar. O'ng oyoqlarini, panjalarini qiblaga qilib tik tutadilar. Qo'llar, barmoqlar o'z holicha tutilib, songa qo'yiladi. Barmoq uchlari tizza bilan teng bo'lishi lozim. Ayollar chap quyrug'i bilan o'tirib, o'ng tomondan ikki oyog'ini chiqarib, o'ng boldirini chap boldiri ustiga qo'yadi. Ayollar sajda ikki bilagini yerga qo'yadi.

Namozxon qiyomda sajda qiladigan joyiga, ruku'da oyoqlarining ustlariga, sajda qilgan vaqtida burnining yumshog'iga, o'tirganda ko'kragiga, salom berganida yelkasiga qarashi lozim.

Savol: Namozni ta'xir qilish (kechiktirish) degan gapni qanday tushunish kerak?

Javob: Namozni ta'xir qilish ikki qismdir. Birinchisi - har bir namozni oxirgi vaqtida o'qish. Ya'ni uning vaqti kirishi bilan ham emas yoki o'rta holatda emas, balki vaqt chiqishiga juda oz fursat qolguncha beparvo o'tirib so'ng shoshilinch suratda o'qimoqlik. Ikkinchisi umrining avvalgi damlarida g'aflat, beparvolik ila qarilik chog'imda o'qirman, deb ta'xir qilishlik. Bu ikki holat ham musulmon kishi uchun ayb va nuqson hisoblanadi.

Savol: Namoz ba'zi holda zimmadan soqit bo'ladi deb eshitdim. Kimlarning zimmasidan namoz soqit bo'ladi?

Javob: Namoz aqli mushavvash majnun kishilardan va ayollardan hayz va nifos vaqtida soqit bo'ladi.

Savol: Ba'zi namozxonlar xufton namozidan so'ng vitr o'qimay masjididan chiqib ketishadi. Shu to'g'rimi?

Javob: Vitr namozining vaqti qizil shafaq yo'qolgach xufton namozidan so'ng tong otgunchadir. Payg'ambarimiz (s.a.v.): «Kechaning oxirida uyg'ona olmay vitr namozini qoldirishdan qo'rqqan vitrni kechanning avvalida o'qisin, kechanning oxirida uyg'onishga ko'zi yetgan vitrni kechanning oxirida o'qisin. Zero, kechanning oxiridagi o'qish afzaldir», deb marhamat etganlar. (Imom Muslim va Termiziy rivoyati)

Xufton namozining sunnatini o'qib masjididan chiqib ketuvchilar shu fazilat umidida bo'lishsa kerak.

Savol: Ayrimlar bomdodga azon aytilgandan so'ng masjidga kelib, «tahiyyat» va boshqa nafl namozlar o'qishadi, keyin bomdod sunnatini boshlashadi. Shu mumkinmi?

Javob: Yo'q. Tong otgandan so'ng bomdod namozining ikki rakat sunnatidan boshqa nafl namozlarini, jumladan «tahiyyat ul-masjid»ni o'qish makruhdur.

Savol: Nafl namozlarini oshkora o'qigan ma'qulmi yoki pinhona?

Javob: Fiqh kitoblarida farz namozlarni iloji boricha oshkora, jamoat bilan o'qish zarurligi ta'kidlangan. Ammo nafl va qazo namozlarni imkoni boricha pinhona o'qish lozim.

Savol: Safardagi odam ikki rakat qasr o'qish o'rniga to'rt rakat o'qisa nima bo'ladi?

Javob: Shariat belgilab qo'ygan masofadan uzoqqa safarga chiqqan odam musofir sanaladi. U ana shu safar chog'ida to'rt rakatli farz namozlarini qasr qilib, ya'ni qisqartirib ikki rakat o'qishi kerak. Mabodo bilib turib to'rt rakatni to'la o'qisa gunohkor bo'ladi. Ammo musofir odam muqim odam orqasidan iqtido qilib o'qisa to'rt rakat o'qiyveradi.

Savol: Namozdagi qiroat xususida, uni xato qilganda namozga ta'siri haqida bayon etsangiz.

Javob: Qur'oni karimni tajvid qoidasiga muvofiq o'qish har bir musulmonga farzdir. Xususan, namoz uchun lozim bo'lgan miqdorni bexato o'qish barcha namozxonga vojib.

Qiroatdagi xalal namozga ta'sir etadi. Ba'zi hollarda namozni fosid qiladi ham.

Xato nimalarda sodir bo'ladi:

E'robda. Ya'ni, so'z harakatlarida («a», «i», «u»), madlarda, tashdidlarda xato bo'lishi mumkin. Ya'ni, harakatlarni almashtirib, cho'zilishi lozim o'rinlarni qisqa qilib, ikki bir xil harfning birini tashlab o'qish kabi xatolar.

Harflarda. Ya'ni, bir harf o'rniga boshqasini talaffuz qilish yo tashlab ketish va qo'shish kabi xatolar.

So'zlarda va jumlalarda. Ya'ni, so'zni tashlab ketish yo qo'shish, o'rinlarini almashtirish kabi xatolar.

To'xtashda. Ya'ni, to'xtash lozim bo'lgan o'rinlarda to'xtamaslik yoki to'xtash mumkin bo'lmagan joylarda to'xtash kabi xatolar.

Bu xatolar sababidan oyat yo so'z ma'nosi asl ma'nodan keskin o'zgarsa, namoz fosid bo'ladi.

Savol: Ko'pincha jamoat namoziga ulgurish uchun masjid tomon chopib borayotgan, rukuga ilinib qolish uchun hatto xonaqoh ichida ham yugurgan namozxonlarni ko'ramiz...

Javob: Bu ishlari to'g'ri emas. Chunki Payg'ambarimiz (s.a.v.) bizlarni namozga shoshilib borishdan qaytarganlar. Aksincha, namozga viqor va vazminlik bilan (salobatli holatda) borishni buyurganlar. Binobarin, namozga yugurib-chopib borish makruhdur. («Hazonatul-fiqh»).

Savol: Goho masjidlarda shunday holni kuzataman: ayrim namozxonlar imomdan avval ruku' va sajdaga ketishadi, imomdan oldin sajdadan bosh ko'tarib qo'yishadi. Shu to'g'rimi?

Javob: Ayrim namozxonlar qasddanmi yoki e'tiborsizlikdanmi, namozning bir ruknidan ikkinchi rukniga o'tishda imomdan oldin ketib qoladilar. Masalan, ruku' va sajdalarda imomdan oldin egilib yoki imomdan oldin bosh ko'taradilar, hatto ba'zilar salomni ham imomdan oldin bajarib qo'yadilar. Ko'plarga ahamiyatsizdek ko'ringan bu

hol haqida qattiq va'idlar kelgan. Jumladan, Imom Bayhaqiy rivoyat qilgan hadisda Rasululloh (s.a.v.) shunday deganlar: «Imomdan oldin boshini ko'tarayotgan kishi Alloh taolo uning boshini eshakning boshiga aylantirib qo'yishidan qo'rqmaydimi?»

Biz namozga shoshmasdan, xotirjam va viqor bilan kelishga buyurilganmiz, agar jamoat namozni boshlab yuborgan bo'lsa ham. Jamoat namozigaki shoshmasdan, xotirjam kelishga buyurilgan ekanmiz, namozning ichida ham shoshqaloqlik qilmasligimiz lozim bo'ladi. Fuqaholarimiz bu masalada go'zal me'yorni zikr qilib, shunday deyishgan: «Imomga iqtido qilgan kishi imom takbirni aytib bo'lganidan so'nggina harakatga kirishishi lozim bo'ladi»,

Buni shunday tushuntirsa bo'ladi: ma'lumki imom harakatni «a» tovushi bilan boshlab, «r» tovushi bilan tugatishi lozim. «Allohu akbar»ning ilk «a»sini aytiboq harakatga keladi va oxirgi «r»ni aytganda to'xtaydi – ruku' uchun bo'lsa, enkayib bo'ladi; sajda uchun bo'lsa, peshonasi yerga tegadi; turish uchun bo'lsa, qomati tik holga keladi. Ergashuvchining «a»si imomning «r»siga ulanib ketsin, deyishgan ulamolarimiz. Bu degani, ergashuvchi imomdan yoki u bilan birga, yo xiyol ortda harakat boshlamasdan kutib turishi, imom harakatini tugatgan zahoti boshlashi kerak, demakdir.

Sahobai kiromlar imomdan oldin o'tib ketmaslikka nihoyatda qattiq e'tibor berardilar. Barro ibn Ozib (r.a.) shunday deganlar: «Sahobalar Payg'ambar alayhissalomning orqalarida namoz o'qishayotganida ruku'dan boshlarini ko'targach, to Rasululloh (s.a.v.) peshonalarini (sajda uchun) yerga qo'ymagunlaricha birorta sahobaning engashgani ko'rilmay edi. Payg'ambar alayhissalomning peshonalari yerga tekkanidan keyingina orqalaridan sahobalar sajdaga egilar edilar» (Muslim rivoyati).

O'z navbatida imomlikka o'tgan kishi ham takbirlarni sunnatga amal qilgan holda aytib namoz o'qimoqligi lozim. Abu Hurayra (r.a.) rivoyat qiladi: «Rasululloh (s.a.v.) namoz o'qimoqchi bo'lsalar, tik turganlarida takbir aytardilar, so'ng ruku' qilayotganlarida, so'ng egilayotganlarida, so'ng boshlarini ko'tarayotganlarida takbir aytardilar, mana shuni namozning barchasida to tugaguncha qilardilar va ikkinchi rakatdan turayotganlarida takbir aytardilar» (Buxoriy rivoyati).

Ba'zi imomlar ilm ozligi yoki sunnatni yaxshi bilmasligidan turgan joyida «Allohu akbar» deb, so'ng ruku'ga engashadi, tik turib «Allohu akbar» deb, keyin sajdaga ketadi. Bu hol xatodir, sunnatga xilofdir. Agar imom o'zining takbirini, aytilganidek, harakati bilan muvofiq qilsa hamda imomga iqtido qilganlar ham, zikr qilinganidek, sahobalarning namoz o'qish holatlarini o'zlariga lozim tutsalar, namozlaridagi jamoat ishlari durust bo'ladi, inshaalloh.

Savol: Safda qanday turish kerak?

Javob: Jamoat namozida saflarning to'g'ri va jips bo'lishi unda hozir bo'lganlar o'rtasida mehr-muhabbat va do'stlikni mustahkam qiladi. Shuning uchun imom jamoat namozida hozir bo'lganlarni saflarni to'g'ri va jips tortishga buyurishi kerak.

Agar ikki kishi jamoat namozini o'qisa, biri imom bo'lib, ikkinchisi uning o'ng tomonidan bir qadam orqada, ya'ni, oyoqlarining uchini imom oyoqlarining tovonlariga barobar qilib turadi. Agar uch kishi jamoat namozini o'qisa, ulardan imom bo'lgani oldinga o'tadi, qolgan ikkisi imom orqasida oyoqlarining to'piqlarini bir chiziqqa qilib, zich turishadi.

Safning to'g'riligi oyoq to'piqlarining bir chiziqda turishi bilan bo'ladi. Jamoat ko'p bo'lib, bir necha saf tortilsa, saflar imom ortidan o'ng va chappa teng to'ldirib boriladi. Kelgan odam oldingi safda bo'sh joy bo'lganida keyingi safga turmasligi kerak. Yosh bolalar kattalardan so'ng saf tortadilar. Agar jamoatda birgina yosh bola bo'lsa, u kattalar safiga qo'shiladi.

Savol: Qaysi namozdan so'ng imom qavmga yuzlanib duo qiladi?

Javob: Peshin, shom va xuftonning farz namozlarini o'qib bo'lgach, sunnat namozini o'qishga tezda turish sunnatdir. Imom sunnat namozlarini farz namozlarini ado qilgan joyidan o'ngga yo chapga yo ortga o'tib o'qiydi. Imom bomdod va asr namozlarini o'qib bo'lgach, agar kechikib kelib, namoz o'qiyotganlar bo'lmasa, qavmga qarab o'tirgan holda duo qiladi. Namoz o'qiyotganlar orqa safda bo'lsa ham, imomning to'g'risida turgan bo'lishsa, ularga yuzlanib duo qilmaydi.

Savol: Masbuq kishi namozni qanday ado etadi?

Javob: Masbuq uch holatda:

a) mashi muddati chiqib ketishi; b) namoz vaqti o'tib qolishi; v) oldidan odamlar kesib o'tishi ehtimoli bo'lganida «attahiyot»ni o'qib, imom salom berishini kutmay, o'zi qoldirgan rakatlarni o'qishga turadi. Boshqa holda esa imom salom bergach, qoldirgan rakatlarni o'qishga turadi. Turgach, namozga qo'shilgan paytda sanoni o'qimagan bo'lsa, dastlab sano o'qiydi, so'ng taavvuz va basmala aytib, Fotiha surasini va zam surani qiroat qiladi.

Agar bir rakat qoldirgan bo'lsa, mazkur tartibda bir rakat o'qib, qa'dai oxir bilan namozni tugatadi.

Agar ikki rakat qoldirgan bo'lsa aytilgandek bir rakat o'qigach, yana qiyomga turib, Fotiha surasi va zam surani o'qib qa'dai oxir bilan namozni bitiradi.

Agar uch rakat qoldirgan bo'lsa, yuqorida aytilganiday bir rakat o'qib, qa'daga o'tiradi va tashahhud o'qib, qiyomga turadi. Fotiha surasi va zam sura o'qiydi, ruku', sajda qiladi va yana qiyomga turib faqat Fotiha surasini o'qib, oxirgi qa'daga o'tiradi.

Agar hamma rakatdan ham kechikib, qa'dai oxir payti namozga ulgurgan bo'lsa, niyatni qiladiyu sanoni ham o'qimay, qa'daga o'tiradi, tashahhud o'qiydi. So'ngra turib u vaqt namozni qanday o'qish lozim bo'lsa, xuddi shunday ado qiladi va, inshaalloh, jamoat namozi fazilatini topadi.

Savol: Masjidimiz katta yo'l ustida bo'lgani uchun ko'pincha musofirlar yo'lakay namozga kirib turishadi. Ichlarida ilmlilari bo'lsa, imomlikka o'tkazamiz. Shunda biz muqimlar namozimizni qanday ado etishimiz kerak?

Javob: Namoz to'rt rakatli bo'lsa musofirga iqtido qilgan muqim lohiq odam kabi ado qiladi, ya'ni musofir imom to'rt rakatli namozning ikki rakatini o'qib, salom berganidan keyin, unga iqtido qilgan muqim qiyomga turadi va bir tasbeh aytish miqdori qiyomda turib (hech narsa o'qimasdan) ruku' va sajda qiladi, oxirgi to'rtinchi rakatni ham shunday ado etib, tashahhud, salavot va duo o'qib namozni tugatadi. («Muxtasar-ul viqoya», «Hadiyatus su'luk» kitoblari asosida tayyorlandi).

Savol: Eshitishimcha ba'zi masjidlarda ba'zi kishilar muayyan joyda namoz o'qishar ekan. Hatto boshqa kishi u joyda o'tirsa, turg'izib o'zi o'tirar ekan. Shu to'g'rimi?

Javob: Masjidda muayyan joyni namoz o'qishga o'ziga xos qilib olish makruhdir. Masjid hech bir kishining mulki emas. Shuning uchun undagi muayyan joyni o'ziga xoslab olishni ba'zi ulamolar, xatto ulkan gunoh hisoblaganlar (Nihoya).

Savol: Junubning masjidga kirishi makruh ekan, ammo mushrik masjidga kirishdan qaytarilmaydi, deb eshitdim. Sababini aytsangiz.

Javob: Junubni masjidga kirishdan qaytarishdan maqsad uni tezroq g'usl qilib pok bo'lishga undashdir. Mushrik masjidga kirishdan qaytarilsa, iymondan uzoqlashadi. Shuning uchun mushrik masjidga kirishdan qaytarilmaydi. (Ashboh va Nazoir).

Savol: *Yaqinda qo'shnimiz kun botishidan oldin vafot etdi. Qarindoshlari kechasi dafn qilib kelishdi. O'likni shuncha tez ko'mish joizmi?*

Javob: Dinimiz mayyitni imkoni boricha tezroq dafnga hozirlab, janozasini o'qish va qabrga qo'yishni targ'ib qiladi. Bu shariatimiz ko'rsatmasi bo'lsa, mayyitga hurmatdir. Zero, o'lik tana uzoqroq vaqt qolsa, o'zgarishi, hidlar paydo qilishi mumkin. Bu holdan tiriklarga ham ozor yetadi.

Payg'ambarimiz alayhissalom sahobalardan bittasini tunda dafn etganlar. Hazrati Abu Bakr Siddiq vafot etganlarida ham, Imom Buxoriy rivoyatlariga ko'ra, tong otguncha dafn etilganlar.

Savol: *Janoza namozi o'qiyotgan imom har gal takbir aytganida iqtido qilayotganlarning ko'plari boshlarini yuqoriga ko'tarib-tushiradilar. Shu to'g'rimi?*

Javob: Bu ishlarida ma'no yo'q. Aksincha, u man etilgan amaldir. Bunday bosh ko'tarish aqidamizga zid holatlardan hisoblanadi.

Savol: *Mayyitni janoza o'qish uchun masjidga ko'tarib kelganlarning ko'pi nima uchundir janoza namozida qatnashmaydilar. Bunga nima deysiz?*

Javob: Mo'minlar marhumning yaqinlariga ko'rinib qo'yish uchun emas, balki uning janozasini o'qish, haqqiga duo qilish, Allohdan gunohlarini mag'firat qilishini so'rash uchun janozaga keladilar. Janoza namozida hozir bo'lib, unda ishtirok etmaslik ana shu qarzni uzishdan bo'yin tovlashdir.

Savol: *Nima uchun odatda musibatxonalarda mayyit chiqarilmay turib tilovat qilmaydilar, balki mayyitning dafnidan keyingina tilovat qilinadi?*

Javob: «Majmu'-ul fatovo» kitobida mayyitni yuvmay turib, uning haqqiga tilovat qilish mumkin emas deyilgan. Mayyit yuvilgach tilovati Qur'on uchun mayyitning musibatxonadan chiqarilishi shart emas.

Savol: *Xalqda «Aza uch kundir», degan gap yuradi. Nima, uch kundan so'ng marhumga aza tutib bo'lmaydimi?*

Javob: Islom dinida aza tutish, birovga ta'ziya bildirish bor. Eri o'lgan xotindan boshqa musibatzadalarning aza tutish muddati uch kundan oshmasligi kerak. Ta'ziya bildiradiganlar shu uch kun ichida musibat tushgan qarindoshi, yaqini, oshna-og'aynilariga bir marta ta'ziya bildirib, musibat yetgan kishining ko'nglini ko'tarib, unga tasalli berishi mustahabdir. Fatvo kitoblarida mabodo kishining uch kun ichida ta'ziya izhor qilishga vaqti bo'lmasa yo musibat yetgan kishi uyida bo'lmasa, boshqa vaqtda ham ta'ziya izhor qilsa bo'ladi, deyilgan.

Lekin eri vafot etgan ayolning azasi (idda) muddati Qur'oni karimda to'rt oy-u o'n kun deb belgilangan.

Eri vafot etgan ayol aza muddatida yasanmaydi, xushbo'y narsalar surmaydi, pardoz qilmaydi, aza uchun maxsus rangli kiyim kiymaydi. Balki kamtarona kiyinadi va shu muddatda boshqaga turmushga chiqmaydi hamda bunga harakat ham qilmaydi.

Yetti, yigirma, qirq, yil oshi, qora kiyim kiyish, ovoz chiqarib yig'lash, bir yilgacha to'y qilmaslik, oq kiyar, kir yuvish kabi marosimlar shariatimizda yo'q.

O'lganga marsiya aytib, o'zini urib, yoqa yirtib yig'lash man etilgan. Bu haqda Rasuli akramdan (s.a.v.) ko'plab hadisi shariflar vorid bo'lgan.

Savol: Ko'pincha ta'ziya marosimlarida keksalar yig'layotgan ayollarga hadeb ovoz chiqarib yig'layvermanglar, bu – yaxshi emas, deyishadi. Shu to'g'rimi?

Javob: Farzandlarning vafot etgan – ota-onalari uchun yoki ota-onaning jon taslim qilgan bolalari uchun ko'z yoshi to'kib ovoz chiqarmay yig'lamoqlari joizdir. Ammo ovoz solib yig'lash marhumga azob beradi. Bu haqda shunday hadislar bor: «Oila a'zolarining ovoz chiqarib yig'lamog'i tufayli marhum azoblanadi».

«O'zingizni tuting, marhumning ortidan baqirib-chaqirmangiz! Bu johiliyat davrining odatlaridandir».

«Marhum uchun yuzini tirmalagan, yoqasini yirtgan va o'zini halok etishni istagan xotinga Allohning la'nati bo'lsin!».

«Biror yaqin kishisi o'lganda baland ovoz bilan yig'lagan, sochini yulgan, yuzini tirmalagan va kiyimlarini yirtgandan uzoq bo'linglar!»

Alloh taolodan marhumning gunohlarini kechirishini, qabr azoblaridan xalos etishini tilab, shafqat va marhamat yuzasidan ko'z yoshi to'kib, sassiz yig'lamoq joiz. Payg'ambarimiz sollallohu alayhi va sallam o'g'illari Ibrohim vafot etganida yum-yum ko'z yosh to'kib yig'lagan ekanlar. Buning sababini so'raganlarida: Marhamatimdan yig'layman. Ko'zimizdan yosh oqadi, yuraklarimiz mahzun..., dedilar.

Savol: Mayyitni yuvgandan so'ng biror najosat yoki qon chiqsa, qaytadan yuviladimi?

Javob: Mayyitni yuvib bo'lgandan keyin, to dafn bo'lgunga qadar biror joyidan qon yoki maxrajlari biridan ozmi-ko'pmi najosat chiqsa, o'sha joyning o'zi tozalab qo'yiladi. Qayta yuvilmaydi.

Savol: Tobut ko'taruvchi odam tahorat olishi kerakmi?

Javob: Tobutni ko'taruvchilar tahoratli bo'lishlari shart emas.

Savol: Agar ko'milgan odamni qaytadan tekshirish uchun qazib olinsa, uni yuvish va janozasini o'qish kerakmi?

Javob: Ko'milgan mayyit biror zarurat bilan qayta ochilib yangidan dafn etilsa, u yuvilmaydi va janoza ham o'qilmaydi. Ammo, duo-yu fotiha, istig'for aytib marhumning haqqiga hadya qilish yaxshi bo'ladi.

Savol: Ko'p hollarda taom yeyilgan idishlar tozalanmasdan yoki bir-ikki qoshiq ovqati bilan dasturxonda pala-partish qoldiriladi va shu holicha to'kib yuvib tashlanadi.

Javob: Bunday qilish isrofdir. Isrof esa haromdir. Kosa va laganlardagi ovqat yuqini yalab qo'yish esa Payg'ambarimizning (s.a.v.) sunnatlari, mo'minlarga tavsiyalaridir.

Savol: Ba'zilarimiz taomni chap qo'l bilan yeymiz (ichamiz). Chap qo'lda narsa uzatib, chap qo'lda olamiz...

Javob: Bu hol sunnatga xilofdir. Payg'ambarimiz (s.a.v.) bizlarga o'ng qo'l bilan taom yeyishni, narsani o'ng qo'l bilan olib, o'ng qo'l bilan uzatishni buyurganlar.

Savol: Ba'zi narsalar iste'moli nega harom qilingan? Buning sabablari ham ko'rsatilganmi?

Javob: Dinimizda narsalarning iste'moli to'rt sababdan biriga asosan harom qilingan. Ulardan birinchisi narsaning insonga oziq bo'lishga yaroqsizligidir. Tuproq, pashsha kabi narsalarning iste'moli man qilinishiga sabab shudir.

Narsaning ta'ban jirkanchligi va zararli bo'lishi ham uning iste'moli harom qilinishiga sababdir. Qurbaqa, toshbaqa kabilar shunga asosan harom hisoblanadi.

Narsaning najasligi, ya'ni iflosligi (masalan cho'chqa go'shti) uning haromligiga asosdir. Bu uchinchi sababning misollari juda ko'p.

Narsaning hurmati va ehtiromi ham uning iste'moli haromligiga bois bo'ladi. Inson a'zolari iste'moli shuning uchun man qilingan (Abdulaziz Buxoriyning «Kashful asror» kitobi asosida tayyorlandi).

Savol: Dinimiz hukmiga ko'ra musulmonlarga nimalar iste'mol qilish man etilgan?

Javob: Islom halollik va pokizalik dinidir. Shuning uchun ham musulmonlar iste'mol qiladigan ovqatlar halol va pokiza bo'lishi kerak. Chunki Alloh taolo Qur'oni karimda shunday marhamat qilgan: «Darhaqiqat, Biz Odam bolalarini aziz-mukarram qildik va ularni quruqlik, suvda yuradigan qilib qo'ydik hamda ularga halol-pok narsalardan rizq-ro'z berdik».

Musulmonlarga Allohdan boshqaning nomini atab so'yilgan hayvonlarning go'shtini, yovvoyi, yirtqich hayvonlar va yirtqich parrandalar go'shtini, to'ng'iz (cho'chqa) go'shtini yeyish man etilgan. Musulmonlar, shuningdek halol hayvonlarning qonini, jinsiy a'zolarini, bezlarini va o't pufagini, o'limtiklarni yeyishi mumkin emas. Uy hayvonlaridan mol, tuya, qo'y, echki, suv hayvonlaridan baliq go'shti halol. Ot go'shti halol. Chigirtkadan boshqa barcha hasharotlar esa harom.

Dinimizdada mast qiluvchi ichimliklar, giyohvand moddalar ham harom qilingan. Ichkilikbozlik barcha kulfatlarning, jinoyatlarning onasidir, jamiyatni buzuvchi va insonlarni halokatga olib boruvchi qattol va yovuz ofatdir. Shuning uchun Rasuli akram (s.a.v.): «Bir marta xamr (aroq) ichgan odam qirq kunlik namoz savobidan mahrum bo'ladi, basharti u ichib turib o'lsa, do'zaxga tushadi», deb uqtirganlar.

Savol: Erkaklarga tilla buyumni ishlatish shariatimizda harom qilingan ekan. Tilla tish qo'yish masalasi qanday?

Javob: Imom Abu Hanifaga ko'ra, ehtiyoj bo'lsa, tishlarni kumush bilan mustahkamlash mumkin. Ammo u zotning shogirdlari imom Muhammad va imom Abu Yusuf bunday holda tilla ishlatish ham joiz, deyishgan. Bular uni burun masalasiga qiyosan aytishgan. «Siyrat»da rivoyat etilishicha, Arfaja ismli sahobaning burunlari g'azotlardan birida shikastlanadi. U kishi kumushdan burun qo'ydirganlarida, u sassiq hid chiqarib yuboradi. Shunda Payg'ambar (s.a.v.) burunni tilladan yasatishga ko'rsatma beradilar. Zarurat bo'lganidan u joiz sanalgan. Ikki imom tishlarni ham burunga qiyoslashgan.

Lekin imomi Abu Hanifa: «Tishlardagi zarurat kumush ishlatish bilan ham ko'tariladi. Burunda muammo faqat tilla bilan hal bo'ladi», deganlar. Shuning uchun ul zot nazdlarida tilla burunga joiz, tishlarda mumkin emas.

Savol: *Ko'ylagimning cho'ntagi ustida tirnoqday ot tasviri tushirilgan ekan. Masjiddagi bir namozxon: «Namozing makruh bo'ldi», dedilar. Shu gapda jon bormi?*

Yana bir savolim bor: *jamoat bilan namoz o'qiyotganimda qarshimdagi namozxonning yengli maykasida burgut tasviri bor ekan. Shunda namozimni buzib, boshqa safga o'tishim kerakmidi?*

Javob: «Xulosa» kitobida shunday deyilgan: Jonzot tasviri bo'lgan kiyimni kiyish, u bilan namoz o'qisa ham, o'qimasa ham makruhdur». Jonzot tasviri bor kiyimda namoz o'qish ham makruh hisoblanadi. Shuningdek, namoz o'qiyotganda o'ngda, chapda, tepada, ro'parada, sajda joyida jonzot tasviri bo'lsa, namoz makruh hisoblanadi. Ammo makruh uchun namoz buzilmaydi.

Savol: *Ko'pincha mehmondorchilikka borsam, dasturxonga aroq qo'yishadi. Turib ketay desam, mehmonlarni ham, mezbonlarni ham xafa qilib qo'yaman. Nima qilay?*

Javob: Avvalo chaqirilgan joyda nomashru' (shariatga xilof) holatlar va narsalarning bo'lishi aniqligi bilinsa, u joylarga borilmaydi. Agar borgandan so'ng nomashru' narsalar borligini ko'rsa, qodir bo'lsa, bundan hammani qaytaradi, qaytarishga kuchi yetmasa, chiqib ketadi. Bordiyu chiqib ketishga qodir bo'lmasa, iltifot ko'rsatmay o'tiradi («Naf'ul muftiy vas-soil» kitobidan).

Savol: *Ayrim birodarlarimiz suv hayvonlarining bari halol deyilgan, deb nutriya va qisqichbaqani bemalol iste'mol qilishadi. Shariatda bu haqda qanday ko'rsatma bor?*

Javob: «Hidoya» kitobida shunday deyiladi: «Suv hayvonlaridan baliqdan boshqasi yeyilmaydi». «Fatovoi Qozixon»da: «Suvdagilardan baliqdan boshqasi yeyilmaydi», deyiladi. Shayx Muborakfuriy ilm ahllari baliqdan boshqa dengiz havonlari borasida ixtilof qilishganini bildirib, «Hanafiylar nazdida baliqdan boshqasining go'shti harom», deydi. Bunga «A'rof» surasining 157-oyati dalil qilingan, oyat mazmun shunday: «... pok narsalarni ular uchun halol qilib, nopok narsalarni ularga harom qiladi...». «Baliqdan boshqa suvdagi hayvonlar nopokdir», deyiladi «Hidoya»da.

Savol: *Islomda dastlab erkaklar uchun shoyi matodan kiyim kiyish harom qilingan edi, buning hukmi hozirda qanday?*

Javob: Erkaklar uchun Islom shariatida haqiqiy shoyi matodan tikilgan kiyim kiyish hozir ham man etiladi. Ammo buning sharti shohi pilla qurti mahsuloti bo'lishi kerak. Sun'iy tolalardan to'qilgan va shoyi deb nomlanadigan matolar esa erkaklar uchun ham joiz.

Savol: *Men oziq-ovqat do'konida savdo qilaman. Peshtaxtalarda har xil narsalar, jumladan, spirtli ichimliklar ham bor. O'zim bu narsani ichishni harom deb bilaman, ammo savdosi-chi?*

Javob: Bugungi kunda ana shu ichimlik tufayli juda ko'plab xonadonlar tinchligini yo'qotyapti, topish-tutishdan baraka ko'tariyapti, o'g'illar ota-onaga oq bo'lyapti, farzandlar kelajagiga rahna solinyapti... Aroq yetkazayotgan musibatlarni hech narsa bilan taqqoslab bo'lmaydi. Ichkilik ichayotganlar nafaqat o'z insoniyliklarini yo'qotishmoqda, balki boshqalarning turmush tarziga ham katta salbiy ta'sir o'tkazishmoqda. Payg'ambarimiz (sollallohu alayhi vasallam) uni ichganni, sotganni, tayyorlaganni, oldirganni, olib kelganni va hokazolarni bejizga la'natlamaganlar.

Harom narsa bilan savdo qilish musulmon kishi uchun haromdir. Harom narsaning savdosi botildir, ya'ni harom narsani sotgan puliga ega hisoblanmaydi. (Miskin, faqirlarga berib yuboriladi, ammo bu muruvvatdan savob umid qilinmaydi). Ya'ni, bir kishi o'n so'mga aroq sotib olib, keyin o'n besh so'mga sotsa, foydasi bo'lgan besh so'mini emas, o'n besh so'mning hammasini chiqaradi. Chunki haromga sarflash halol pulni harom qiladi.

Savol: Yaqinda kitoblardan birida: «Inson o'nta fitriy (xos insoniy) odoblarni odat qilishi kerak», degan gapni o'qib qoldim. Ular qaysilar?

Javob: Imom Muslim, Ahmad va boshqalar Oisha onamizdan (r.a.) rivoyat qiladilar: Payg'ambarimiz (s.a.v.) marhamat qildilar: «O'n narsa — mo'ylabni qisqartirish, soqol qo'yish, tishni misvok bilan tozalash, burunni suv bilan chayish, tirnoqni olish, bo'g'imlarni yuvish, qo'ltiq tuklarini yulish, kindik osti tuklarini tozalash, suv bilan tozalanish, og'izni suv bilan tozalash xos insoniy odatlardir».

1. Xatna. «Xatna sunnati muakkadadir. Musulmonlarga xos odatdir. Erkaklarga uni tark qilish joiz emas».

Barcha ulamolarning fikri shunday. Xatnani farz degan ulamolar ham bor.

Bola yosh bo'lganida uni xatna qilish fazilatlidir. Bolani aynan necha yoshga kirganida xatna qilish borasida esa, fikrlar turlichadir. Ularni bu yerda keltirish imkoni yo'q.

Nasroniylarning xatnani rad qilishlari ajablanarlidir. Ular xatna qilganni qoralashadi. Xatna qilmaslik bilan faxrlanishadi. Xatna qilmaslikni aqidalari va dinlaridan deb bilishadi.

2. Kindik osti tuklarini tozalash. «Kindik osti tuklari» deyilganida jinsiy a'zo va ort yo'l atrofidagi tuklarni tushunish kerak. Mazkur o'rinlarni toza tutish uchun undagi tuklarni ketkazish erkak va ayolga sunnatdir. U tuklarni yulib tozalasa ham bo'ladi, ammo qirib tozalash afzaldir.

3. Qo'ltiq tuklarini tozalash. Qo'ltiq tuklarini yulish ham erkak va ayolga sunnat. Ulamolar bunda yakdillar. Bu tuklarni qirib tozalashdan yulib tashlash yaxshiroq. Ularni yulish og'rig'iga chidamagan kishi qirib tozalasa ham bo'ladi.

Qo'ltiq ko'p terlaydigan o'rin. U yerlardagi tuklarda kir yig'ilib qolishidan badbo'y hid paydo bo'ladi. Shuning uchun u tuklar yulib tashlanadi.

4. Mo'ylabni qisqartirish. Ulamolarning fikri bir xil: mo'ylabni qisqartirmay qo'yish makruh, lab cheti ko'rinadigan qilib uni qisqartirish sunnat. Mo'ylab lab chetidan o'tib ketadigan darajada o'smasligi kerak. Mo'ylabni lab chetidan oshirib o'stirish kofirlar odatidir.

5. Soqol qo'yish. Soqolga tegmay, qirmay o'stirish Payg'ambarimiz sollalohu alayhi va sallamning sunnatlaridan biridir. Bu sunnatni Payg'ambarimiz alayhisalom so'zda va amalda ta'kidlaganlar. Musulmonning bu sunnatga amal qilgani yaxshi. Xossatan, ulamo va mashoyixlar bunga amal qilishlari zarur.

6. Tirnoqni olish. Erkak va ayollarga tirnoq olish sunnat. Tirnoqni o'stirib yurish sunnatga zid bo'lganidan makruhdir. Tirnoqning o'sgan qismi kir to'planadigan joydir, qo'ltiq va kindik osti tuklari kabi inson olib tashlaydigan jismning kir bo'lagidir. Tirnoqlarini uzun qilib, ularga xilma-xil bo'yoqlar bilan ishlov berishga pul va bo'yoqlar sarflaydigan ayollar o'ylaganidek, tirnoqni o'stirish ziynat emas.

7. Istinjo. Istinjo tahorat masalalaridan biri. Istinjo - najasni chiqish joyidan ketkazish va najas chiqqan joyni kesak, yomon latta kabi najasni oladigan biror narsa bilan tozalashdir. Bundan so'ng najas chiqqan yo'lni suv bilan yuvish fazilatlidir.

Erkaklarga siyganlaridan so'ng siydik yo'lida qolgan tomchilarning chiqishiga ta'sir qiladigan harakatlar yo bir odim bo'lsa-da yurish vojibdir. Siydik yo'lida tomchisi

qolmaganiga ko'ngil taskin topsa, suv bilan yuvsa bo'ladi. Ayollar siydikdan bo'shanganlaridan so'ng ozgina kutishlari kifoya.

8.Bo'g'imlarni yuvish. Quloq burmalari, burun kataklari, kindik chuqurlari, ko'z qovoqlari kabi, odatda badanning kir to'planadigan barcha burmali o'rinlari bo'g'imlar qatoriga kiradi. Poklik va yoqimli hidni yo'qotmaslik uchun badanning bu o'rinlarini e'tibor bilan yuvish sunnatdir.

9.Og'izni tozalash. Kishining badbo'y hidi, xususan, og'zining hidlanishi atrofdagilarga ozor berishi ma'lum.

Milkning yallig'lanishi, tishda tozalanmasdan qolgan taomlarning sasishi, piyoz, sarimsoq kabi hidli narsalarni yeyish, ko'p odamlar o'rgangan yomon odat-chekish og'iz hidlanishining sabablaridandir.

Og'izning tozaligiga e'tibor berish sunnatdir. Tishlarni misvok bilan tozalash fazilatlidir. Zero, misvok ishlatish Rasululloh sollallohu alayhi va sallamning sunnatlaridandir.

10.Sochni parvarishlash. Sochni parvarishlash sunnatdir. Soch sirka va bit kabi tekinox'rlarga uya bo'lmasligi uchun vaqtida yuvib turish, tarab, o'rish bilan parvarishlanadi.

Sochdagi oq tuklarni yulib tashlash makruhdur. Zero, sochdagi oq musulmon uchun nur va ulug'vorlikdir.

Ayollar sochlariga boshqa sochni, sun'iy bo'lsa ham ulashlari haromdir.

Imom Buxoriy va Muslim Payg'ambarimiz sollallohu alayhi va sallamdan rivoyat qiladilar: «Birovning sochiga yo o'z sochiga boshqa sochni ulagan ayolni, ulab qo'yishni so'ragan ayolni Alloh taolo la'natlaydi».

Savol: Tirnoq o'stirib yuruvchilarga din nima deydi?

Javob: Bu ish sunnatga xilofdir. Erkak kishiga ham, ayol kishiga ham, haftada yoki o'n besh kunda bir tirnoq olish sunnatdir. Tirnoq ostida qolgan kir tufayli mukammal olingan tahorat, g'usl chala hisoblanadi. O'qilgan namoz yuzaki bo'ladi. Bundan tashqari o'siq tirnoq tagida mikroblar ko'payadi. Umuman, tirnoq o'stirish islomiy odat emas.

Savol: Turmush o'rtog'imni ismlarini aytib chaqirishim uyat hisoblanadimi?

Javob: Ota-onani, shuningdek, ayol kishiga erini ismini aytib chaqirishning makruhligi kitoblarimizda ko'rsatilgan. Hurmat anglatuvchi so'zlar bilan murojaat qilishlik musulmon kishiga munosibdir. Baland ovozda chaqirish ham yaramaydi. Asta yoniga borib ta'zim bilan «begim» yoki «xo'jayin» deyish kerak.

Savol: Hozir ayollar ko'zlariga surma o'rnida turli-tuman bo'yoqlar suradilar. Ulardan foydalanish mumkinmi? Tahoratni buzmaydimi?

Javob: Suv o'tkazadigan, tarkibi toza modda bo'lsa, foydalanish mumkin. Tabiiyki, uy sharoitida. Afifa xonimlarga bulardan foydalanmaslikni tavsiya qilamiz. Zotan, tabobatda foydali deb topilgan, suvni yaxshi o'tkazadigan surma bor. Payg'ambarimiz (s.a.v.) har kecha uyquga ketishdan oldin ko'zlariga uch martadan surma tortar edilar. Ko'zga surma surish sunnatdir. Ko'z bo'yoqlari zamonamizda ijod qilingan. Ulardan foydalanishga majbur ham emasmiz. Musulmon ayollarga munosibi ularni ishlatmaslikdir.

***Savol: 1.Maxsiga mash tortishning tartibi qanday bo'ladi?
2. Umuman maxsidan boshqa, masalan paypoqqa mash tortish mumkinmi?***

Javob: Maxsiga mashning joizligi haqida ahli sunnat val jamoa mazhabi payravlaridan biror kishi ixtilof qilmaydi. Bunga faqat muftade' (sunnatga qarshi chiquvchi)gina xilof qiladi.

Oyoqqa kiyiladigan hamma narsaga ham mash tortilaveradimi? Yo'q. Mash uchun quyidagi shartlar mavjud bo'lishi kerak:

- U narsa (maxsi) to'piqni berkitib tursin;
- To'piqdan pasti yirtiq bo'lmasin;
- Uch-kecha kunduzlik yo'l yurganda to'zib ketmasin;
- Teridan boshqa narsa bo'lsa osti va ustiga teri qoplangan bo'lsin;
- Bog'lanmasdan o'z qaddini ko'tarib turadigan bo'lsin;
- Va nihoyat tahorat komil bo'lganda kiyilgan bo'lsin.

Mash tortish tartibi esa quyidagicha: o'ng qo'lga suv olib – tashlab, panjalari va aloqoni (kaft) bilan o'ng oyoq maxsisi ustiga qo'yiladi va qo'l panjalari ochilib to'piqqa qarab tortiladi. Bunda shuni unutmaslik kerakki, qo'l panjalarining uchini maxsi uchi bilan barobar etib emas, balki maxsi ichidagi oyoq panjalari uchi bilan barobar etib qo'yish kerak. So'ngra chap qo'lga suv olib tashlab mazkur tartibda chap mahsiga mash tortiladi. Mash tortilgandan so'ng qo'llar uch bor chayilishi darkor.

Panjalari bukilmaydigan kishilar qo'l aloqonini mahsiga tekkizishlari, so'ng mash tortishlari lozim. Mazkur shartlari mukammal holda kiyilgan maxsiga muqim (safarda bo'lmagan kishi) bir kechayu kunduz, musofir esa uch kechayu kunduz mash qila oladi. Bu muddatlar maxsi kiyilgan vaqtdan boshlab emas, balki uni kiygandan so'ng dastlab tahorati singandan boshlab hisoblanadi. Ya'ni bomdod namozidan oldin tahorat olib maxsini kiygan bo'lsayu kunduz soat o'n ikkida tahorati sinsa ertasiga soat o'n ikkigacha shu maxsiga mash qilsa bo'ladi. Bu yerda shuni aytib o'tish kerakki, musofir bir kechayu kunduz ham bo'lmay uyiga qaytib kelsa, maxsisiga uch kecha-kunduzgacha emas, balki muqim hukmida (bir kecha-kunduz bo'lguncha) mash qiladi. Muqim esa mash muddati to'lmasdan safarga chiqsa musofirlik hukmida uch kecha-kunduz to'lguncha mash qilishi mumkin.

Kishining bir oyog'ida yarasi bo'lib, tahorat olganida unga mash qilsa, sog' oyog'ini yuvib unga maxsisini kiya, jarohatli oyog'iga kiymasa so'ng mazkur bir oyog'iga mash tortaolmaydi. Chunki bir oyoq maxsisiga mash tortib ikkinchisini yuvish mashru' emasdir. Shuning uchun bir oyoq yechilsa, albatta ikkinchi oyoq ham yechilib yuvilishi vojibdir.

Tahoratni nima sindirsa mashni ham sindiradi. Ya'ni har tahorat qilganda maxsilarga mash qilish kerak. Shuningdek, maxsi ichiga suv kirib oyoqning hammasi (bir rivoyatda yarmi) ho'l bo'lsa, yuqorida aytilgan muddatlar o'tsa, mahsining to'piqdan pasti oyoqning kichik uch panjasi ko'rinadigan miqdorda yirtilsa mash buziladi. (Bir maxsining turli joylarida oz-ozdan yirtiq bo'lib, hammasi to'planganda uch panja ko'rinsa ham mash ravo emas, astari lattadan bo'lib u agar yirtilmagan bo'lsa ham). Bu holatlarda maxsi yechilib, oyoq yuvilishi lozim.

Savol: Men vaqti-vaqti bilan qon oldirib turaman. Dinimizda bu ishga qanday qaraladi?

Javob: Dinimizda insonning ruhiy kamoloti va jismoniy sog'lig'i birday ahamiyatga ega. Shuning uchun shariatimiz ahkomlarida odamga zarar yetkazadigan barcha narsa man qilingan, foydali yo'llar ko'rsatilgan. Qon oldirish xususida to'xtaladigan bo'lsak, u sihatga foydali bo'lib, bu haqda Payg'ambarimizdan (s.a.v.) ko'plab hadislar rivoyat qilingan. Imom Daylamiy Abu Hurayra (r.a.) orqali rivoyat qilgan hadisda shunday deyilar: «Qon oldirish har bir dardga foydalidir. Qon oldiring».

Oyning o'n yettinchi, o'n to'qqizinchi yo yigirma birinchi kunlari qon oldirish maqsadga muvofiqdir. («Aynul ilm»).

Savol: Peshob (siydik)dan poklanmaslikning gunohi qanday bo'ladi?

Javob: Ko'p hollarda kishilar ko'zga ilinmas iflosliklardan saqlanmaydilar, beparvo bo'ladilar. Peshob ana shunday iflosliklardan biri. Peshobdan tozalanish istibro deyiladi. Istibro shuning uchun zarurki, tabiatan peshob butunlay chiqib ketmaydi, balki peshob yo'lida bir necha tomchisi qolib ketadi. Peshob tahoratdan so'ng chiqsa tahoratni sindiradi va kiyimni ham bulg'aydi.

Peshobdan poklanish uchun erkaklar peshob yo'lga kesak tutib bir necha bor silkinishlari, yo'talishlari va oyoqlarini chalkashtirishlari kerak. Ana shunda peshob butunlay chiqib tugaydi.

Payg'ambarimiz (s.a.v.) ikki qabrga ishora etib, ulardagi mayyitlar azoblanayotganini, ulardan birining azoblanish boisi peshobdan poklanmagani bo'lsa, ikkinchisining azobga giriftor bo'lish sababi chaqimchilik ekanligini sahobai kiromlarga tushuntirganlar.

Va yana Rasuli akram (s.a.v.) ularga shunday marhamat etdilar: «O'zingizni pok tuting! Peshobdan saqlaning! Negaki qabr azobining ko'pi shuning orqasidan bo'ladi». (Imom Doriqutniy rivoyati).

Savol: Uzrli kishiga kimlar kiradi va uning hukmi qanday bo'ladi?

Javob: Banda o'z ojizligini va Yaratganga muhtojligini his etsin uchun hayoti davomida turli dard va jarohatlarga muhtalo etilgan. Ulardan tashvishlanmay, xotirjam bo'lib sabr qilgan va Yaratgandan shifo tilab, Unga tazarru' etgan bandaning gunohlariga bu dunyoda chekkan dardu alamlari kafforatdir.

Shu bilan birga, ba'zi dardlar ibodatning maqbulligi uchun qo'yilgan shart va talablarning yengillashuviga bois bo'ladi va ularga muhtalo bo'lganlar shar'an uzrli ataladilar.

Istihoz, peshob va yelning surunkali chiqib turishi, bitishi qiyin jarohatlar, ko'z, quloq og'rib ulardan yosh yo yiring oqib turishi shunday dardlardandir.

Boshlanishida to'la bir namoz vaqti davomida (masalan asrdan shomgacha) jarohatidan to'xtamay qon, yiring yoki nam chiqib turgan kishi shar'an uzrli hisoblanadi. Keyingi namoz vaqtlarida bu holning davom etishi shart emas. Uning jarohatidan keyingi namoz vaqtlarida bir marta bo'lsa-da qon kabi narsalar chiqib tursa, uzrli hisoblanaveradi. Uzrli kishining jarohatidan to'la bir namoz vaqtida hech narsa chiqmasa, uning uzri tugagan bo'ladi.

Uzrli kishilar har bir namoz vaqti uchun yangidan tahorat olishlari kerak. So'ng bir namoz vaqti davomida uzrga sabab bo'lgan hol davom etib tursa-da, aytdilar., tahoratlari singan hisoblanmaydi. Agar tahoratni sindiruvchi boshqa sabab sodir bo'lmasa, o'sha vaqt ichida shu tahorat bilan istagan namozlarini (farz, vojib, sunnat, nafl, qazo) o'qiyveradilar. Uzrli kishining tahorati namoz vaqti chiqishi bilan sinadi va u yangi vaqt namozi uchun qayta tahorat olishi kerak.

Uzrli kishi, uzridan hech narsa chiqmagan holda uzridan boshqa sabab bilan tahorati singani uchun tahorat olsayu so'ng uzridan nam chiqsa, yangidan tahorat olishi lozim.

Uzrli kishi uzridan nam chiqib turgan holda tahorat olsayu namoz o'qishi chog'ida uzridan hech narsa chiqmasa va bu hol (uzridan hech narsa chiqmaslik) ikkinchi namoz vaqtida ham davom etsa, oldingi vaqt namozini qazo qilib o'qishi kerak bo'ladi.

Uzrli kishi uzridan nam chiqib turgan holda maxsisini kiygan bo'lsa, unga mash tortish mumkin emas.

Uzrli joydan chiqqan qon dirham miqdoridan (ochilgan qo'l kaftining suv turadigan qismi) ortiq joyga tekkan bo'lsa va so'ng namoz o'qib bo'lguncha qayta chiqmasa, uni yuvib qayta namoz o'qish vojib bo'ladi.

Jarohatni bog'lash yo dori surish bilan undan chiqadigan narsani to'xtatish yo kamaytirish vojibdir. Jarohat bog'langanida undan hech narsa chiqmasa, kishi uzrli hisoblanmaydi. Jarohatli kishi imo bilan namoz o'qiganida jarohatidan hech narsa chiqmaydigan holda namozini imo bilan o'qishi kerak.

Savol: Ba'zi ayollarning iyagiga tuk chiqadi. Uni yulib yo qirib olsa bo'ladimi, yo tegmay joyida qoldirish kerakmi?

Javob: Ayollar iyagiga chiqqan tuklarni yulib yo qirib tashlash mustahabdir. (Fatvoi Xammodiya).

Savol: Sigaret va nos chekishning hukmi qanday?

Javob: Sigaret va nos insoniyat «keksayib» topgan kasalliklaridan biridir. Nabiyo (s.a.v.) davrlarida ham, sahobalar va tobe'inlar davrida ham sigaret va nos yo'q edi.

«O'zingizni halokatga tashlamang» (Baqara surasi, 195-oyat); «O'zingizni o'zingiz o'ldirmang. Albatta Alloh sizlarga rahmlidir» (Niso surasi, 29-oyat); «Bugun sizlarga barcha pokiza narsalar halol qilindi» (Moida surasi, 5-oyat) kabi oyatlarga asoslanib, aksar fatvo kitoblarida sigaret va nos chekish harom deyilgan.

Ummu Salama onamiz (r.a.): «Rasululloh (s.a.v.) har qanday mast qiluvchi va badanni bo'shashtiruvchi, zaiflashtiruvchi narsalarni iste'mol qilishdan qaytarar edilar», deydilar. Imom Ahmad va Ibn Mojalar rivoyat qilishgan boshqa bir hadisda: «Islomda o'ziga ham, o'zgaga ham zarar yetkazish yo'q», deyilgan. Kashandalik esa, ham o'ziga zarar, ham o'zgalarga.

Tamaki tutunining tarkibida to'rt mingga yaqin modda bo'lib, hammasi inson salomatligini yemiruvchi ekani tibbiy tajribalarda sobit bo'lgan.

Inson – Allohning mukammal tarzda yaratgan maxluqidir. Uning tanasidagi qon tomirlari uzunligi bir yuz ellik ming km.ni tashkil qiladi (ikki kishining tomirlari birlashtirilsa, Oyga yetadi). Sigaret qon tarkibi va aylanishini buzadi, tomirlarni qotiradi. Nosning zarari ham tutunnikidan kam emas.

Har kuni o'rtacha bir quti tamaki chekish bir yarim soat vaqtni oladi. Bu hisob bir yilda yigirma uch kunni, o'n olti yilda esa, to'liq bir yilni tashkil etadi.

Kashandaning bolalari bir yilda sakson-to'qson quti chekkandek zaharlanadi.

O'rtacha narxdagi sigaret chekuvchi bir yilda yuz ming so'm pulni tutunga aylantiradi.

Bir marta tutun puflash atrofni yetmish milligramm kukun, yigirma besh milligramm karbonooksid bilan zaharlaydi.

Tamaki o'rash uchun eng sifatli suv qog'ozlar ishlatiladi. Agar bu qog'ozlar kitob bosish uchun ishlatilsa bormi... Oddiy bir qiyos: bitta kashandaning umr bo'yi chekkan tamakisi qog'oziga uch ming betlik kitob bosish mumkin.

Xullas, ularning iste'moli ulamolarimiz ijmoiga ko'ra man qilingan.

(Musulmonlarning «Taqvim kitobi» asosida.

Savol: Ayrim kishilarga ro'za tutmaslikka ijozat berilgan ekan. Ular kimlar?

Javob: Ro'za – Islomning besh arkonlaridan biri. U shundayin ulug' ibodatki, Rasululloh (s.a.v.) : «Agar ummatim Ramazon xislatini bilganida edi, yilning hammasi Ramazon bo'lishini orzu qilar edi», deganlar.

Inson kasalligining kuchayishi yo tuzalishining kechikishidan qo'rqsa, safarda bo'lsa, homilador yo emizikli holda o'zi yo go'dakka ziyon yetishidan xavf qilsa ro'za tutmasligi mumkin. Bu kishilar ro'za tutishga mone' bo'lgan sabab ketganidan so'ng qoldirgan kunlarining qazosini tutib berishadi.

Qarib holdan toygan kishilar va tuzalmaydigan og'ir bemorlar ro'za tuta olmasalar, har kungi ro'za uchun ikki kilo bug'doy yoki uning miqdorida kambag'allarga fidya beradilar. Bordiyu so'ngra quvvatga kirib yoki tuzalib qolsalar, qazo tutib berishlari lozim.

Kunduzi o'smir balog'atga yetsa, ayol hayz va nifosdan toza bo'lsa, kasal sog'aysa, musofir yurtiga (uyiga) kelsa, kishi adashib yoki qasddan taom yeb qo'ysa, bularning barchasi shu kun oxirigacha hech narsa yeb-ichmasligi kerak.

Ro'za tutishni niyat qilgandan so'ng bir necha kun behush yoki jinni bo'lgan kishi mazkur kasallik yetgan kundan qolgan kunlarni qazo qiladi.

Bir oy komil Ramazon sharifda jinnilik holatida bo'lgan kishidan ro'za soqit bo'ladi. Agar mazkur davrda behush bo'lsa unga qazo lozimdir. Hayz va nifosdagi ayollar ro'za tutmaydilar. Toza bo'lganlaridan so'ng qazosini tutib beradilar. Ramazonda ro'zador kishi qasddan yeb-ichsa yoki jimo' qilsa kuniga bir kundan qazosini tutib beradi va jinoyati uchun kafforot (evaz to'lash) vojib bo'ladi.

Savol: Fitr sadaqasi nima va uni kimlarga berish lozim?

Javob: Fitr sadaqasi Ramazon oyida beriladi. Payg'ambarimiz (s.a.v.) hijratning ikkinchi yili fitr sadaqasi berishni buyurganlar. Buning qator hikmatlari bor:

1. Ramazon hayitidek ulug' kunda faqirlarni tilanchilik qilish iztirobidan qutqarish;
2. Barcha musulmonlar shod-xurram bo'lgan bayram kuni faqirlarni xursandlik va farog'atga erishtirish;
3. Ro'za tutib vujudini poklagan kishining molini ham poklashi;
4. Ro'za davomida ehtimolan yo'l qo'yilgan ba'zi xatolarning to'g'rilanishi;

Fitr sadaqasi zaruriy ehtiyojlaridan ortiqcha kumush nisobi miqdoridagi mulkka ega bo'lgan musulmonga vojibdir. Mazkur nisob miqdoridagi mulkning ko'payuvchi bo'lishi yoki oradan bir yil o'tgan bo'lishi shart emas.

Ramazon hayitining birinchi kuni tong otishi bilan fitr sadaqasini berish vojib bo'ladi. Bu vaqtdan avval vafot etgan yoki faqir bo'lib qolgan, (tong otganidan) so'ng musulmon bo'lgan, tug'ilgan yoki badavlat bo'lgan kishiga fitr sadaqasi vojib emas.

Fitr sadaqasini hayit kunidan avval yoki keyin berish joizdir. Hayit namoziga chiqmasdan avval berish mustahabdir. Fitr sadaqasining berilishi vojib bo'lgach, mulkning yo'qolishi fitr sadaqasini berish majburiyatini bekor qilmaydi.

To'rt (xil) narsani fitr sadaqasi qilib berish mumkin: bug'doy, arpa, xurmo, mayiz yoki shuning miqdoridagi mablag'.

Bug'doydan, bug'doy unidan yoki qovurilgan bug'doy unidan yarim so' - 1,664 kg, arpa, xurmo va mayizdan bir so' yoki 3,328 kg. berilishi lozim.

Savol: Zakotga doir savollarga tushuntirish berolmaysizmi?

Javoblar:

1. Nisob miqdoridan oz puli bor kishining zakot berishi sadaqa hisoblanadi.
2. Banknot pullar qiymatlari o'zi nisobga yetsa yo pulga qo'shilsa nisobga yetsa zakot beriladi.
3. Kishi shaxsiy qanoati bilan oyati karimada bayon qilingan kishilardan deb o'ylagan kishiga zakotni bersa-yu, keyinchalik u kishining bunday toifadan emasligi ma'lum bo'lsa zakoti maqbuldir.

4. Nisob miqdoricha boylikka ega bo'lgan kishining vaqti kelmay turib, bir necha yilning yoki bir necha nisobning zakotini avvaldan berishi joizdir.

5. Zakoti beriladigan molning zakotini berish onidagi (yil to'lgandagi) qiymati e'tiborga olinadi.

6. O'lgan odam qoldirgan moldan zakotim berilsin, deb vasiyat qilmagan bo'lsa, zakot berilmaydi. Agar vasiyati bo'lsa, qoldirgan molining uchdan biridan zakot chiqariladi.

7. Oltin, kumush va boshqa pullarning zakot qiymatini tijorat molidan, (bug'doyga o'xshash) o'lchanadigan va tortiladigan narsalardan berish durustdir.

8. Nisob miqdorini to'ldirish uchun tijorat mollarining, oltin, kumushning qiymatlari hamda boshqa pullar ham bir-biriga qo'shib hisoblanadi.

9. Oltin va kumush o'z tarkibidagi boshqa moddalardan ko'p bo'lsa, sof hisoblanadi. Agar bunday holda boshqa moddalar oltin va kumushdan ko'p bo'lsa hamda tanga holda va muomaladagi pul hisoblansa, (zakot berishda) uning qiymati e'tiborga olinadi. Agar bu pullarning qiymati nisob miqdorida bo'lsa, zakoti beriladi. Aks holda berilmaydi. Mazkur sof bo'lmagan oltin yoki kumush pullar muomalada o'tmaydigan bo'lsa, hamda kishi ularning tijorati bilan shug'ullanishni niyat qilsa, hukmi tijorat mollari kabi bo'ladi.

10. Kishining o'z mulki bo'lishiga qaramay, qo'lida mavjud bo'lmagan va qaytib olishiga ko'zi yetmagan molini (keyinchalik) qo'lga kiritisa, o'tib ketgan davri uchun zakot berishi lozim emas.

11. Nisob miqdorida puli bo'lgan kishining yil o'rtasida qarzdor bo'lib qolishi, Imom Muhammadga ko'ra molning talofatga uchrab yo'qolib ketishi kabidir. Imom Abu Yusufga ko'ra esa, bu holat yil davomida nisob miqdoridan biroz kamayish hisoblanadi. Yil oxirida zakot berish majburiyati yo'qolmaydi.

12. Zakot beriladigan paytda oltin va kumushni tortib, zakotini berish to'g'ri bo'ladi.

13. Har qanday moldan nisobga erishgan kishi ayni yilda tijorat, meros va boshqa yo'l bilan qo'shilganini ham hisoblab zakot beradi.

14. Zakot berilishi lozim bo'lgan mulk zakoti berilmay turib batamom zoe bo'lsa, u mulkning zakoti bekor bo'ladi. Bir qismi zoe bo'lsa, qolgan qismi nisob miqdorida bo'lsa, zakoti beriladi.

15. Faqirlarda qarzi bo'lgan kishi uni olmay, zakot niyatida qarzidan kechsa, bu zakot o'rniga o'tmaydi. Zakot o'rniga o'tishi uchun faqirdan qarzini olib, so'ngra takror zakot niyatida berishi zarur.

Savol: Yerni ijaraga olgan kishi ushr beradimi?

Javob: Ha, yerni ijaraga olib dehqonchilik qilgan kishi ushr berishi lozim. Muzora'ada agar urug' yer egasidan bo'lsa, yer egasi ushr beradi. Agar urug' dehqondan bo'lsa, egasi va ijarachi o'zlari olgan ulushlaridan ushr chiqarishlari kerak bo'ladi. («Radd ul-muxtor»).

Savol: «Dinda savolim bor»ning birinchi kitobidagi «Zakot bobida «Badavlat kishining faqir katta o'g'liga, badavlat kishining faqir xotiniga, farzandi boy bo'lsa-da, uning faqir otasiga zakot berish joiz», degan jumlaning o'qib qoldim. Nima, boy odam o'zining faqir katta o'g'liga zakot bersa bo'ladimi? Nega endi faqat kattasiga, kichiklariga-chi? Shuni kengroq izohlab bera olmaysizlarmi?

Javob: Siz bu iborani butunlay boshqacha tushunibsiz. Bu yerda gap boy kishining o'z farzandi yoki xotiniga emas, to'ng'ich yoki kenja farzandiga ham emas, balki boshqalarning ana shu kishilarga beradigan zakoti haqida ketyapti. Islom fiqhining

e'tiborli manbai hisoblangan «Hidoya»ning «Zakotni kimga berish mumkin va kimga berish mumkin emasligi haqidagi bobida»da shunday deyilgan:

«Zakotni boy kishining yosh farzandiga berilmaydi». Chunki yosh farzand o'z otasining boyligi hisobiga boy deb z'tibor qilinadi. Ammo u balog'atga yetgach, otasining boyligi bilan boy hisoblanmaydi. Zero mustaqil bo'ladi. Agar kambag'al bo'lsa, (otasi emas!!!) boshqalar unga zakot berishi mumkin. Shuningdek, boyning xotini ham agar kambag'al bo'lsa, unga ham boshqalar zakot berishi mumkin, chunki xotin erining boyligi sababli boy, deb hisob qilinmaydi. Erning xotining beradigan nafaqasi (moddiy ta'minoti) bilan xotin boy bo'lib qolmaydi».

Savol: Qurbonlik ibodatining qanday hukmlari bor?

Javob: Qurbonlik qilish zakot, sadaqai fitr kabi moliyaviy ibodatdir.

Zulhijja oyining o'ninchi kuni hayit namozi o'qilganidan boshlab, to o'n ikkinchi kunining shomigacha qurbonlik so'yish vaqtidir.

Kumush zakotining nisobidagi mablag'a yo zaruriy ehtiyojidan ortiqcha, qiymati kumush nisobi miqdoriga yetadigan mulkka ega bo'lgan muqim musulmonga qurbonlik qilish vojib bo'ladi.

Yashayotgan turar joyi, kerakli (uy ichida, ishda va hayitda kiyish uchun) kiyimlari, uy anjomlari, mehnat qurollari zaruriy ehtiyojga kiradi.

Qurbonlik so'yish vaqtining oxiridagi boylik holati qurbonlikning vojib bo'lishi uchun hisobga olinadi. Ya'ni, kambag'al kishi qurbonlik so'yish vaqtining oxiriga kelib kumush nisobi miqdoricha boylikka ega bo'lsa, unga qurbonlik qilish vojib bo'ladi, agar boy kishi o'sha vaqtda kambag'al bo'lib qolsa, unga qurbonlik so'yish vojib bo'lmaydi.

Qiymati kumush zakoti nisobiga yetadigan yeri bo'lgan, ammo o'zi ijarada yashayotgan musulmonga qurbonlik so'yish vojibdir.

Qurbonlik uchun besh yoshga to'lgach tuya, ikki yoshga to'lgan qoramol, olti oyga to'lgan qo'y, bir yoshli echki yaraydi.

Qurbonlik niyatida tovuq, kurka kabilarni so'yish makruhdur.

Tuya va qora mollarni yetti kishi yo bundan kam kishi birlashib qurbonlikka so'yishlari joiz. Ammo ulardan birining niyati go'sht olish bo'lsa, barchalarining qurbonligi bekor bo'ladi. Zero, qurbonlikning rukni go'sht olish emas, mol so'yishdir. Yetti kishi bir bo'lib so'yilgan qurbonlikgo'shtini kilolab tortib teng taqsimlab olishlari lozim bo'ladi.

Ko'zi ko'r, qulog'i, shoxi, dumining uchdan bir qismidan ko'pi kesib tashlangan hayvonlar qurbonlikka yaramaydi. Qurbonlikka so'yilgan hayvonning terisini qassobga xizmat haqqi sifatida berish mumkin emas.

Qurbonlik so'yishi vojib bo'lgan kishi qurbonlikni vaqtida so'ymasa, keyin uning qiymatini sadaqa qilishi vojibdir.

So'yilgan qurbonlikning uchdan birini sadaqa qilish uchdan birini yedirish, uchdan birini keyin yeyishga olib qo'yish mustahab. Serfarzand bo'lsa, hammasini o'z farzandlari uchun qoldirishi mustahabdir.

Qurbonlik qiluvchi so'yishni bilsa, o'zi so'yadi. Bilmasa, birovga buyurib, o'zi uning oldida turadi.

Qurbonlik molining terisi sadaqa qilinadi yo ro'zg'orda ishlatiladigan kigiz, palos kabi narsalarga almashtiriladi. Agar sotib yuborilsa, puli sadaqa qilinadi.

Savol: Qurbonlikka oid savollarimga javob berolmaysizlarmi?

Javob: Qurbonlik musofirga vojib emas. Nisob miqdoridagi mulkka ega kishi qurbonlik uchun qo'y sotib olganidan so'ng safarga chiqsa, undan qurbonlik soqit bo'ladi. Olgan qo'yni sotib yuborishi joiz.

Boy kishi qurbonlikni o'ziga nazr qilib, sotib olgan qo'yni qurbonlik kunlari so'ymay, tiriklay sadaqa qilsa, qurbonlik vaqti o'tmagan bo'lsa, unga teng qo'yni so'yishi lozim bo'ladi. Agar vaqti o'tgan bo'lsa, qiymatini sadaqa qilishi kerak.

Qurbonlikni o'ziga nazr qilib, sotib olgan qo'yni vaqtida so'ymasa, tiriklay sadaqa qiladi. Agar vaqti o'tib so'ysa, go'shtini va boshqa qismlarini sadaqa qiladi. O'zi yemaydi.

Nazr qilingan qurbonlik go'shtidan nazr qiluvchining (hatto kambag'al bo'lsa-da) o'zi ham, boy kishilar ham yeyishi mumkin emas. Agar yesa, yegan miqdorining qiymatini sadaqa qilishi lozim.

Qurbonlik qilishni («Alloh uchun qurbonlik qilishni nazr qildim» deb) o'ziga nazr qilgan boy ikkita qurbonlik qilishi vojib bo'ladi: biri nazr uchun, ikkinchisi zimmasidagi vojibning adosi uchun.

Mol turini aytmay, qurbonlik qilishni o'ziga nazr qilgan kishiga qo'y so'yish vojib bo'ladi.

Kambag'al kishi qurbonlik niyatida qo'y sotib olgach, olgan qo'yini sotib yuborsa yo u qo'y o'lib qolsa, boshqa qo'y olib so'yishi lozim bo'lmaydi. Zero niyat qilish bilan qurbonlik so'yish vojib bo'lmaydi.

Ellik ming so'mga qurbonlik sotib olish, ellik million sadaqa qilishdan afzaldir.

Qurbonlikka aynan atab sotib olingan molni (qo'yni) sotish mumkin emas. Agar sotib, arzonroq boshqasini olsa, qolgan pulni sadaqa qilishi lozim.

(«Raddul Muxtor», «Durrul Muxtor», «Qozixon», «Xulosa» kitoblaridan olindi).

Savol: Qurbonlik terisini ayrim joylarda masjidga topshirishadi Bu haqda kitoblarda yozilmagan -ku?

Javob: Qurbonlik terisi sadaqa qilinadi yoki ro'zg'orda ishlatish uchun mesh, palos (po'stak), tayyorlanadi. Yoxud uzoq muddatga ishlatish uchun mo'ljallangan qozon, tovoq kabi buyumlarga almashtiriladi. Qurbonlik terisini masjidga topshirishda uning imomi yoki biror xodimiga berish maqsad qilinsa, durust bo'ladi. Aks holda sadaqa bo'lmaydi. Chunki sadaqa iste'molchiga beriladi. Masjid esa iste'molchi hisoblanmaydi.

Savol: Xaj mavsumida Saudiya Arabistonida hojilarga qanday qulaylik va xizmatlar tashkil etiladi?

Javob: Avvalo, pojshoh Fahd ibn Abdulaziz o'zining shaxsiy mablag'i hisobidan hojilarga har yili 50 mln. litr yaxna suv ulashadi. Alloh mehmonlarini tashishga 7800 atrofida avtobuslar tashkil qilingan. Shuningdek, Saudiya aholi yo'l ulovidan ham 1000 dan ortiq avtobus xizmat qiladi. Xaj mavsumi davomida 5362 o'rinli 22 shifoxona, 137 tibbiy markaz uzuluksiz xizmat qilib turadi. Umuman, tibbiy yordam uchun 10.000dan ortiq xodim safarbar etilgan. Tez yordam mashinalari 428dan ortiq. Makka va boshqa muqaddas joylarga 1048ta telefon avtomat o'rnatilgan. Madinaning o'zida 480ta telefon avtomat xizmat qiladi. Haj davomida xojilarga turli kitoblar hamda Qur'on tilovati yozilgan audio kassetalar hadya qilinadi.

Har kuni hojilarga 1,5mln. dona non, 1mln. bo'lak muz yetkazib turiladi. Tozalikni asrashga 23 ming kishi ajratilgan. Hojilarga 14 ming tahoratxona qurilgan.

Har yilgi haj mavsumida 30ga yaqin davlatga 500ming dona qurbonlik qo'ylar tortiq etiladi.

Qurbonlikni ado etishga 300 nafar mol do'xtirlari, 6000 qassob, 3000 yordamchi, shuningdek, hisob-kitob uchun 700 nafar bank xodimlari qatnashadi.

Savol: *Oila qurganimizga o'n yil bo'ldi. Afsuski, farzandimiz yo'q. Turmush o'rtog'im bilan shunday qarorga keldik: «Sun'iy yo'l bilan homila paydo qilsak-chi?!» Lekin bizga bu ish islomiy nuqtai nazardan durust emas, deyishdi. Haqiqatda shundaymi? Shariatda bu haqda nima deyilgan?*

Javob: Alloh taolo farzand tug'ilishi uchun erkak va ayolning qo'shilishini umumiy qoida qildi, ammo O'zi farzand berishini eslatib turish uchun ba'zi kishilarni befarzand qilib qo'ydi. Erkak va ayolning qo'shilishi bola bo'lishi uchun kifoya qilsa, hamma er-xotin bolali bo'lishi kerak edi. Ammo ba'zilar farzand ko'rmaydi, demak, qo'shilishning o'zi bola bo'lishi uchun sabab emas ekan.

Alloh taolo har bir bandasiga bergan nasl qoldirish hissi, farzandli bo'lish istagi va ehtiyoji ayniqsa, befarzandlarda kuchli bo'ladi. Alloh taologa yolvoradi, nazr-niyozlar ataydi, xayr-sadaqa qiladi, tabiblarga yuguradi. Xullas, ham qolliy, ham fe'liy duoda bo'ladi.

Insoniyat farzandsizlikka chora axtarib, o'z zamonidagi tib ilmi taraqqiyoti darajasida turlicha usullarni qo'llab kelgan. Nihoyat, bizning asrimizga kelib, sun'iy yo'l bilan homila paydo qilish, ya'ni bachadonga urug'likni tabiiy yo'l bilan emas, sun'iy yo'l bilan tushirish usuli topildi.

Keyinroq tib ilmi yanada o'sdi. Er, xotin urug'liklari avval tashqarida urchitib olinib, bir yo'la tayyor homilani bachadonga qo'yish joriy qilindi. Bu uslub ilmda goh «naycha usuli», goh «naycha bolasi» deyilyapti. Har ikki atamada ham urug'likni oldin naychada urchitib olishga ishora bor.

Hammamizga ma'lumki, bu usullar musulmon bo'lmagan yurtlarda, musulmon bo'lmagan odamlar tomonidan yo'lga qo'yildi. Binobarin, biz musulmonlarda savol paydo bo'ladi: bu hodisaga shariatimiz nima deydi? Musulmonlar ham bu usuldan foydalansa bo'ladimi?

Musulmonlar har bir yangilikni qabul qilish va hayotlariga tadbiq etishdan oldin o'ylab ko'rishlari, o'z dinlari hukmini so'rab-surishtirishlari tabiiy holdir. Albatta, bunday savollarga mo'tabar ulamolimiz Qur'oni karim va Payg'ambarimizning (s.a.v) sunnati mutahharalariga suyanib javob axtarishadi. Sun'iy yo'l bilan homila paydo qilish masalasida ulamolimizning fatvolari bir xil chiqdi: bu uslublardan musulmonlar foydalansalar bo'ladi.

Ammo bachadonga sun'iy yo'l bilan urug'lik kiritiladimi yoki naychada urchitib, so'ngra bachadonga qo'yiladimi, asosiy shart – urug'lik ayolning o'z eridan, shar'iy jufti halolidan olingan bo'lishi lozim. Begona erkakdan olinsa, zino hisoblanadi. Zino esa shar'an haromdir. Zinoning harom qilinishi-yu nikohning yo'lga qo'yilishidan asosiy maqsadlardan biri inson naslining pokligini saqlashdir. Shu boisdan begona erkakning urug'ini muslima ayol bachadoniga kiritish Islom shariati qoidalariga mutlaqo to'g'ri kelmaydi. Bu hukmni asrimiz musulmon ulamolarning hammalari ittifoq qilib aytishgan. Shuningdek, «Azhari sharif», «Islom fiqhi akademiyasi» kabi mo'tabar muassasalar masalani atroflicha o'rganib chiqib, yirik anjumanlar o'tkazib, so'ngra fatvolar chiqarishgan. Musulmon inson doimo Allohning shariatiga muvofiq ish qilmog'i lozim. («Islomiy oila – farog'at qasri» kitobi asosida tayyorlandi).

Savol: *Ayrimlar taloq qilingan ayolini «halola» yo'li bilan yana nikohlab olsa bo'ladi, deyishadi. «Halola» Islomda bor narsami?*

Javob: Inson tabiatan tanho yasholmaydi. Alloh taolo uni shunday yaratgan. Oila quradi, nasl qoldiradi. Oila mustahkam, orttirilgan farzandlar ma'naviy va ruhiy barkamol bo'lishi uchun er va xotin nikoh shartlariga rioya etishlari lozim. Er-xotin o'z

hayotlarini birgalikda davom ettirishlariga ko'zlari yetmay qolganda ularning har biriga ajralish huquqi berilgan. Er uchun taloq, xotin uchun xulu' –mol evaziga eridan taloq olish joriy qilingan.

Er agar xotinini uch taloqdan kam taloq qilgan bo'lsa, ajralishganlaridan so'ng yana yangi nikoh orqali birgalikda yashashlari mumkin. Ammo uch taloq qilgan bo'lsa, endi ular hayotlarini o'zaro bog'lay olmaydilar. Xotin boshqa erga tegib, u bilan ham kelisholmay ajralsa yo undan beva qolsa, ana shundagina avval uch taloq qilgan eri bilan hayotini qayta bog'lashi mumkin.

Uch taloq qilingan xotin taloq qilgan eriga halol bo'lishi uchun boshqa birov o'z nikohiga olib, qo'shilib, so'ng taloq qilishini «halola» deyishadi. «Halola» «shar'iy hiyla» hisoblanadi. «Shar'iy hiylalar»ga amal qilish din asoslarini yemiradi. Halolaga rozi bo'lgan er va halola qiluvchi haqida Abdulloh ibn Mas'ud (r.a.) shunday deydilar: «Rasululloh (s.a.v.) halola qilguvchini va halola qildirguvchini la'natlaydilar».

La'natga uchragan kimsa dunyo va oxirat ne'matlaridan bebahra qoladi. Shunday ekan, mutloq ajralib ketishga ko'zi yetmagach, yengiltaklik qilib, og'ziga taloq so'zini olmaslik kerak.

Savol: Bola tug'ilganidan so'ng necha kundan keyin uning qulog'iga azon va iqomat aytiladi? Shu aytilgan azon va takbir janoza namozining azon va takbiri degan gaplar bor. Shu rostmi?

Javob: Bola tug'ilganidan necha kun keyin azon va iqomat aytish zarurligi kitoblarda aniq belgilanmagan. Ammo shu xususda kelgan hadis va rivoyatlarga qaraganda qancha barvaqt aytilsa, shuncha afzal ekanligi ma'lum bo'ladi. Ammo odamlar og'zida yurgan janozaning azon va takbiridan badal, degan gaplarning asli yo'q, puch gaplardir.

Savol: Musulmon tarki dunyo maqsadida uylanmasligi mumkinmi?

Javob: Yo'q, mumkin emas. Islomda tarki dunyo qilish yo'q.

Savol: Qizga uylanish yaxshimi yoki bevagami?

Javob: Qizga uylanish yaxshidir. Lekin bevaga uylanishning ham hechqisi yo'q.

Savol: Oilali bo'lib turib ham zino qiluvchilar bor. Uylanish nega ularga foyda bermagan?

Javob: Chunki ular zaif imonlidir. Birgina shahvatdan o'zga boshqa maqsadi yo'q bo'lgan er yo ayolga oila qurib o'zaro qo'shilishlari yetmaydi, balki ularning shahvati haddan tashqari to'yimas, suqlikka aylanadi. Uylanish foyda bermaydi, chunki ular jinsiy a'zolarini haromdan saqlash uchun uylanmaganlar. Balki ularning uylanishlari hayvonlarning qovushishiga o'xshaydi.

Savol: Jannatda hurlar borligini inkor qiluvchi musulmon ayol hukmi nima?

Javob: Bunday inkori uni Islomdan chiqaradi. Alloh saqlasin. U imonini yangilashi, tavba qilishi, jannat ne'matlari jumlasidan erkaklar uchun hurlar borligiga ishonishi lozim. Qolaversa, erining jannatda hurlarga uylanishi unga hech zarar qilmaydi. Agar u o'zining imoni va solih amallari bilan jannat ahlidan bo'lsa, unga ham hadsiz-sanoqsiz ne'matlar bor. U jannatda rozi va boshqalar ham undan rozi holda bo'ladi.

Savol: Odatda yigit qizga sovchi yuboradi. Lekin qiz ham tegishni taklif qilib yigitga sovchi qo'yishi mumkinmi?

Javob: Mumkin. Ammo, yaxshisi, bu ishni qizning o'rniga uning yaqinlaridan biri bajargani ma'qul.

Savol: Unashtirilgan yigit va qiz unashuvni buzishi mumkinmi?

Javob: Ha, nikohlanmagan bo'lsalar, ularning har biri unashuvni buzishi mumkin. Ammo yigit unashib buzishni yaxshi ko'radigan, qizlarni masxaralashni qasd qilgan toifadan bo'lsa, gunohkor va pastkashdir.

Savol: Kimlar nikoh tufayli mahram hisoblanadi?

Javob: Quyidagilar siz aytgan mahramlar qatoriga kiradi:

- ota-onaning, ularning ota-onalarining juftlari (ya'ni, o'gay ota-onalar);
- farzandlarning juftlari;
- qaynona-qaynotalar, ularning ota-onalari (Bu mahramlikka nikoh bo'lishining o'zi kifoya, qovushish shart emas);
- er-xotinning boshqa oilalaridan bo'lgan farzandlari har ikkalasi uchun ham mahramdir.

1. Nikoh tufayli mahram bo'lgan ayollar:

- otaning nikohida bo'lgan ayoli (u ham ona hukmida). U ayolning onalari, buvilari;
- o'g'illarning, nabiralarning xotinlari-kelinlar;
- xotinning onalari, ota-onalarining onalari. Bu ayollar nikoh o'qilishi bilan mahramga aylanadi.
- o'gay qizlar, o'gay o'g'il-qizlarning qizlari. Ya'ni, xotinning avvalgi oilasidan bo'lgan qizlari. Bunda erkak ayol bilan qovushganidan keyingina o'gay qizlar mahramga aylanadi.

2. Nikohi tufayli mahram bo'lgan erkaklar:

- o'gay otalar, ularning otalari (onasining u er bilan qovushganlik sharti bilan);
- qizlarning, nabira qizlarning erlari (bu mahramlikka nikohning o'zi kifoya).
- erning otasi, erning ota-onasining otalari;
- o'gay o'g'illar, o'gay o'g'il-qizlarning o'g'illari.

Nikoh tufayli mahram bo'lgan zotlar emikdoshlik va zino sobit bo'lganda ham mahramga aylanadi. Masalan, erkakka xotining boshqa erdan bo'lgan qizi va xotining onasi harom bo'lgani kabi xotining emizgan qizi va emgan onasi ham haromdir. Shuningdek, zino qilgan ayolning qizi, onasi, emizgan qizi, emgan onasi ham abadiyan haromdir.

Savol: Opa-singilga bir vaqtda nikohlanish joizmi?

Javob: Opa-singil bilan bir paytda nikohda bo'lish haromdir. Xotinning ammasi, xolasi va jiyanlarini ham bir paytda nikohga olish joiz emas. Ammo birini nikohidan chiqargandan keyin boshqasiga nikohlanish mumkin.

Shuningdek iddasi tugamagan ayolga uylanish ham haromdir.

Savol: Xotin eridan ruxsatsiz boshqa bolani emiza oladimi?

Javob: Boshqaning bolasini emizish shar'an halol. Ammo erning ruxsati kerak. Erdan izn so'ramasdan boshqa bolani emizish makruhdir.

Savol: Men xizmatim taqozosi bilan besh-olti oylab qo'shni mamlakatda turaman. O'sha yerda uylanishim mumkinmi, buni birinchi ayolimga ma'lum qilishim shartmi?

Javob: Nikoh abadiy aqd-bog'lanishdir. U o'lguncha er-xotin bo'lib yashashni taqozo etadi. Nikohdan ko'zlangan maqsad nasl qoldirish va uni tarbiyalashdir. Bu maqsad ko'zlanmagan nikoh mut'a nikohi bo'ladi. Bir necha kun yashashni aytib nikohlanish «vaqtinchalik nikoh» deyiladi. «Radd ul-muxtor»da shunday deyiladi: «Mut'a va vaqtinchalik nikoh botildir». Bu ikki tur nikohning haromligiga shialarning bir toifasidan boshqa barcha mazhabdagi ulamolar ittifoq qilishgan.

Savol: Ba'zi joylarda mozorlarga atab o'g'il bolalarda biroz soch (kokil) qoldirishadi. Shu mumkinmi?

Javob: «Sochning bir qismini olib, bir qismini qoldirish, ya'ni kokil qilib qo'yish kattalarga ham, bolalarga ham man etilgan. Kokilni olish bosh og'rig'iga sabab bo'ladi, deydiganlar shayton vasvasasiga yo'liqqanlardir», deyiladi «Ayn ul-ilm» kitobida.

Savol: Ayol erining ruxsatisiz kasal, qarovchisi yo'q otasiga qarashi joizmi?

Javob: Ha. Bu holda ayol eri ruxsat bermasada, otasiga qaraydi. Zero otalik huquqi er huquqidan ustundir. (Qozixon).

Savol: «Barzax hayoti» degan gap uchrab qoldi. U nima?

Javob: «Barzax» - lug'atda «ikki narsa orasida joylangan» degan ma'noni bildiradi. Shuning uchun dunyo va oxirat olami o'rtasidagi qabr olami «Barzax» deyiladi. Inson vafot etganidan so'ng qabrga dafn qilinsa ham yoki jasadi topilmay dafn etilmasa ham baribir barzax olamiga o'tadi. Inson vafot etib qabrga qo'yilgach, ya'ni barzaxga o'tgach ikki farishta Munkar va Nakir uni savolga tutadi. Hazrati Usmon (r.a.): «Qabrda najot topganga keyingi hollar oson bo'ladi, najot topmaganga keyingi hollar yanada dahshatli bo'ladi», deb marhamat etganlar.

Savol: Yaqinda bir dugonamning folbinga borib, erini o'ziga «isittirib» kelganini eshitib qoldim. Shunaqa ishlarga shariatda ijozat bormi?

Javob: Ko'pgina kishilar sehru-joduga qo'l urib, uni faqatgina harom ish deb hisoblaydilar. Ammo uning kufr ekanligidan ogoh emaslar. Shuning uchun aksari shirk va noto'g'ri so'zlar bilan ko'zbog'lashlarni, erni ayolga (yo aksincha) isitish, sovutishni va hokazolarni o'rganishga qiziqadilar. Vaholanki ular aynan sehrdir.

Shariatimizda sehrgarlikning jazosi qattiq. Chunki sehrgar Alloh taoloni inkor etgan yo unga kufrona ish qilgan hisoblanadi. Binobarin Payg'ambarimiz (s.a.v.) sehrni yetti mashhur halok etuvchi ulkan gunohlar qatorida sanaganlar. Mo'min kishi dunyo va oxiratda pushaymon bo'ladigan ishlardan saqlanmog'i lozim. Rasulullohdan (s.a.v.): «Sehrgarning jazosi qilich bilan chopishdir», deyilgan naql bor. Bajala ibn Abada aytadiki, hazrati Umar umrlarining oxirgi yilida «Barcha sehrgar eru-ayolni o'ldiring» deb bizlarga xat yubordilar.

Sehrgarlik haqida yana quyidagi hadisi shariflar vorid bo'lgan: «Uch kishi jannatga kirmaydi: aroqxo'r, qarindoshchilikni uzgan va sehrni tasdiqlagan kishilar» (Imom Ahmad rivoyati).

«Jodu, ko'zmunchoq va sehr (issiq-sovuq) shirkdir». Imom Ahmad va Abu Dovud rivoyati.

Ruqo - ya'ni har xil tagi puch so'zlar bilan «duoxonlik» qilish ham man etilgan. Ammo Qur'oni karim oyatlaridan o'qib o'ziga yoki boshka birovga dam solish –shariatimizda bor narsa, Payg'ambar (s.a.v.) sunnatlaridan.

Savol: Ba'zilar xilvat joylarda, qorong'ida yurganda jinlarning zarar yetkazishidan qo'rqishadi. Haqiqatdan ular odamga ta'sir o'tkaza oladimi?

Javob: Mujohiddan rivoyat qilinishicha, jinlar insonlardan qo'rqishadi. U kishi aytadilar: «Sizlar ulardan qo'rqqaningizdek, ular ham sizlardan qo'rqishadi. Shayton birortangiz undan qo'rqaningizdan ko'ra sizlardan qattiqroq qo'rqadi. Ular sizga yo'liqsa, undan qo'rqmang, chunki bu holda u sizni minib oladi. Balki, unga tashlaning-ki u gochsin».

Ulamolarning aytishlaricha, jinlar insonlarga hasad qilarkan, ko'zi tegishi mumkin ekan. Bundan asralish uchun esa ikki «qul a'uzu» suralarini o'qib yurish zarur.

Jin va shaytonlar quyosh botganidan to tun zulmati cho'kkunga qadar yer yuziga tarqaladi. Shuning uchun ulamolarimiz bu paytda chorvalarni va bolalarni qo'yib yuborishdan qaytarganlar. Ota-bobolarimiz shuning uchun ham shom bo'lishi bilan ko'chada o'ynayotgan farzandlarini uyga chorlashgan.

Abu Hurayraning (r.a.) rivoyat qilishlaricha, Payg'ambarimiz (s.a.v.) shunday deganlar: «Agar eshakning hangraganini eshitsangiz, shaytondan Alloh nomi bilan panoh tilang, chunki u shaytonni ko'rgan bo'ladi. Agar xo'roz qichqirganini eshitsangiz, Allohning fazl-marhamatidan so'rang, chunki u farishtalarni ko'rgan bo'ladi». (Imom Buxoriy va Imom Muslimlar rivoyati).

Ulamolarimiz jinlarga atab jonliq so'yishdan qaytarishgan. Chunki bu – harom, Allohdan boshqaga atab so'yilgani uchun shirk hamdir. Musulmon kishining jinga atab so'yilgan go'shtdan yeyishi joiz emas. Taassufki ba'zi kishilar jinlar bilan aloqador folbin va azayimxonlarning tavsiyasiga ishonib sehr yechdirish, jin chalgan kishini muolaja qildirish kabi ishlarni bajarish maqsadida shu ishlarni qilib kelishmoqda. Sahih hadisda Rasululloh (s.a.v.): «Allohdan boshqaga atab so'ygan kishiga Allohning la'nati bo'lsin», deganlar.

Jinlarning insonlarga ozor berishini allomalar rad etishmaydi. Jinlarning inson bilan o'chakishib qolishiga uning o'zi bilmagan holda jinlarga qaynoq suv sepib yuborishi, ular o'tirgan joyga siyishi va shunga o'xshash ozor berishlari sabab bo'ladi. Jinlar ham o'z o'rnida ularga ozor berish bilan intiqom oladilar. Ammo ba'zi jinlar xuddi insonlar bir-birlariga zulm qilgani kabi hech bir sababsiz ham insonga ozor berishi mumkin.

Jinlarga sig'inish, ulardan yordam so'rash harom amallardandir. Chunki jinlarga sig'inish shirk va kufrdir. SehrGAR va folbinlarning ishi esa jinlardan yordam so'rashga asoslangan, bu eng og'ir gunohlardandir.

Savol: Jinlar qay shaklda ko'rinadi?

Javob: Bir necha hadislarga ko'ra shayton va jinlar gohida odam, ko'pincha turli hayvonlar shaklida ko'rinar ekan.

Payg'ambar (s.a.v.): «Bani Isroildan ba'zilari maymun va to'ng'izlar suratiga aylantirib qo'yilganidek, jinlar ham ilonlar suratiga kiritilgan», deganlar. (Ibn Hibbon va Tabaroniy rivoyati).

Abu Hurayra (r.a.) Payg'ambarimizdan ushbu hadisni rivoyat qilganlar: «Har bir tuyaning ustida shayton bor. Ular minib xorlanganlar. Chunki minuvchini Alloh taolo ko'tarib turadi»,

Abu Qaloba (r.a.) rivoyat qilishlaricha, Payg'ambar alayhissalom shunday deganlar: «Agar itlar bir jamoat bo'lmaganida ularni o'ldirib yuborishga amr etardim. Lekin qorasini o'ldiringlar. Chunki u itlarning jinidir yoki jindandir».

Shayxulislom Ibn Taymiya (r.a.) shunday deydilar: «Qora it itlarning shaytonidir. Jinlar juda ko'p suratlarda ko'rinadi. Shuningdek qora mushuk suratida ham. Chunki

qoralik boshqa ranglarga qaraganda shaytoniy kuchlarni jamlovchiroqdir. Yana unda harakat quvvati ham bordir. Jinlar ilon, chayon va boshqa suratlarda, tuya, sigir, qo'y, ot, xachir, eshak va qushlar suratida ham, bani Odam ko'rinishida ham ko'rina oladilar».

Savol: Ba'zilar folbinga borib, kelajaklari haqida fol ochirishadi. Shu to'g'rimi?

Javob: Hozirgi paytda boshiga biror tashvish tushgan yoki biror narsasini yo'qotgan ayrim kishilar darrov folbin huzuriga borib, fol ochtirishga, «issiq-sovuq» qildirishga, uning aytganlarini bajarishga o'rganib qolishgan. Vaholanki bu ish Qur'oni karim hukmi va Rasululloh sunnatlari bilan man etilgan.

Qur'oni karimning ichkilik ichish, qimor o'ynash va butlarga sig'inish harom ekani haqidagi oyatida folbinlik ham sanalgan: «Ey mo'minlar, aroq (mast qiladigan ichkilik ichish), qimor (o'ynash), butlar (ya'ni ularga sig'inish) va cho'plar (ya'ni cho'plar bilan folbinlik qilish) shayton amallaridan bo'lgan harom ishdir. Bas, najot topishingiz uchun ularning har biridan uzoq bo'lingiz!» (Moida surasi, 90-oyat).

Kelajakni faqat Alloh biladi. Bu narsa Qur'oni karimda ko'p takrorlangan.

Rasululloh (s.a.v.) aytadilarki: «Folbinga borib, undan fol ochishni so'ragan va uning aytganlarini tasdiqlagan kimsa Muhammadga yuborilgan narsani inkor etgan bo'ladi».

Hozirgi kunda keng tarqalgan kitobga, qartaga, suvga va boshqa narsalarga qarab fol ochish, shuningdek yulduzlarga qarab kelajakni aytish (munajjimlik) barcha-barchasi Qur'oni karimda ta'kidlangan harom amallardan sanaladi. Bularni dinimiz taqiqlaydi. Folga ishongan kishi kofir bo'ladi, dindan chiqadi. Rasulullohdan rivoyat qilingan hadisda aytilishicha, jinlar g'ayb ishini (kelajakda nima bo'lishini) bilmaganlari uchun bir yilgacha Sulaymon alayhissalomning o'lganlarini bilmay, u zot uchun ishlayvergan ekanlar. Demak, folbinlarning «mening jinim undoq deyapti», «bobolarim bundoq deyapti» degan gaplari aldamchilikdan o'zga narsa emas.

Savol: Ayol erining muhabbatini tiklash uchun «issiq-sovuq» qilishi mumkinmi?

Javob: Muhabbat qozonish yoki o'rtaga sovuqlik solish uchun «issiq-sovuq» qilish haromdir. («Fatovoi Hammodiya») «Naf'ul mufti» kitobida erining muhabbatiga «issiq-sovuq» qilish bilan emas, Alloh taolodan qo'rqish bilan erishiladi, deyiladi.

Darhaqiqat er-xotin o'zaro bir-birlari oldidagi burchlarini to'la ado etsalar, o'rtalaridagi muhabbatga hech bir holda xalal yetmaydi.

Savol: Nikoh kechasi xos so'zlar bilan o'qilgan iplar, tugunchaklar bilan kuyovning «yo'li»ni bog'lab qo'yishadi. Shular to'g'rimi?

Javob: Nikoh kechasi kuyovning «yo'li»ni bog'lab qo'yish sehrning bir turidir. Sehr esa haromdir. U bilan shug'ullanish mumkin emas. Qur'on va hadisda bu ishdan qaytarilgan. Sehrning jazosi o'limdir. Ammo sehrlangan, afsun bilan «bog'lab» qo'yilgan kishilarni qaytariq qilishga shariatimiz ijozat bergan. Qatoda (r.a.) Said ibn Musayyabdan rivoyat qilishlaricha, «Rasululloh (s.a.v.) darddan xalos bo'lmoqqa nafi tegadigan amallarni sira ham man qilmaganlar». Albatta bunda Qur'oniy duolarni o'qib dam solish kabi shar'iy amallar ko'zda tutilgan.

Savol: Oxirzamon bo'lganida Iso alayhissalom yerga tushadilar, deb o'qib qoldim. Shu haqda to'laroq ma'lumot beraolmaysizlarmi?

Javob: Zamona oxirida Dajjol paydo bo'lib, yer yuzini fitna-fasodga to'ldirib turgan paytda Iso alayhissalom osmondan tushib, uni o'ldiradilar. Bu xususda sahih hadislar vorid bo'lgan. Ahli sunna val jamoa ulamolari haqiqatda shunga ijmo' qilishgan.

Iso alayhissalom, yahudiy va nasroniylar aytayotganidek, o'lgan emaslar. Balki u zotni Alloh taolo osmonga ko'targan. Qur'oni Karimda bu haqda aytiladi: «Haqiqatda, ular uni o'ldirganlari ham, osganlari ham yo'q. Faqat ularga (boshqa birov Isoga) o'xshatib qo'yildi xolos. So'ng ular o'ldirilgan Iso yo boshqa ekanligida ixtilof qilishdi. Ularning hammasi bu ishda gumon qiladilar. Uni o'ldirmaganlari aniqdir. Balki Alloh uni osmonga ko'targandir.» (Niso surasi, 157-158-oyatlar). Iso (a.s.) qiyomatdan oldin yerga tushib, Islom shariati bilan hukm yuritadilar, odamlar tark etgan amallarni tiklaydilar. Yer yuzida Alloh hohlaganicha yashab, keyin vafot etadilar. Musulmonlar uzotga janoza o'qishib, dafn qilishadi.

Payg'ambarimiz (s.a.v.) bunday deganlar: «Nafsim qo'lida bo'lgan zotga qasamki, yaqinda orangizga Iso ibn Maryam odil hukm bilan tushadi. Hochni sindiradi, to'ng'izlarni o'ldiradi, jizyani bekor qiladi. Mol-dunyo ko'payadi, hatto hech kim sadaqa olmay qo'yadi. Bir marta sajda qilish dunyo va undagi bor narsadan yaxshiroq bo'lib qoladi» (Buxoriy va Muslim rivoyat qilgan).

2. Savol: Ot, it, mushuk kabi ba'zi hayvonlarning qiliqlarini ko'rib taajjubga tushasan kishi. Ular ayb ish qilib qo'ysa, xuddi insonlardek iztirobga tushib, qiynalganini kuzataman. Nima, hayvonlarda ham vijdon bormi?

Javob: Hayvonot olamiga bir nazar tashlang, bu yerda jamiyat ham, ijtimoiy ong ham yo'q. Lekin hojat ushatgan mushukni kuzatsangiz, u ishni bajarib bo'lgach, axlatini ko'zdan yashirish uchun tipirchilab aylanib qoladi. U bu ibratni qaysi mushuklar jamiyatida o'rgangan? U axlatni toza narsadan qanday ajratadi? Yoki mushuk stol ustidagi baliqni o'g'irlagan holatni kuzating: uni jinoyat joyida qo'lga tushirib, urmoqchi bo'lsangiz, o'z aybini sezib, ko'zlarini yumib odadi. Yoki bolalar bilan o'ynayotgan mushuk tasodifan vazani sindirib qo'yadi va «ishni pachava qilib qo'yganini tushunib, tezda stol tagiga yashirinib oladi. Bularning hammasi «vijdon» deb atalmish tuyg'u borligini isbotaydigan ma'lumotlardir. Mushuklar olamida ana shu tuyg'ularni tarbiyalaydigan jamiyat yo'q. Bizga umuman «mushuklar jamiyati» degan tushuncha mutlaqo notanish.

Kaptarlardagi er-xotnlik sadoqati, otning oliyjanoblighi, uning o'z egasiga sadoqati va umrining oxirigacha unga bog'lanib qolishi, arslonning mag'rurlighi, uning hech qachon o'z qurboniga orqasidan kelib tashlanmaslik odati, tuyaning uyatchanlighi, begona nazarni sezgan zahotiyuq urg'ochisi bilan aloqani to'xtatib qo'yishi, - hayvonot olamida bunday misollarni ko'plab keltirish mumkin. Ular bu odatlarni qaerda, qaysi hayvonlar jamiyatida o'rganishgan?

Qohira 'irkida sodir bo'lgan mana bu hodisani olib ko'ring. G'azablangan sher o'z o'rgatuvchisi Muhammad Xuluvning orqasidan kelib, yelkasiga chang soldi va uni og'ir jarohatladi. Voqea fojiali tugadi – sher o'rgatuvchi og'ir yaralardan vafot etdi. Shundan so'ng sher ovqat yemay qo'ydi, qafasning bir burchagida qimirlamay yotaverdi. Ovqatga ham odamlarga ham hech qiziqmay qo'ydi. Keyin uni hayvonot bog'iga o'tkazishdi, ko'ngil ochish uchun oldiga urg'ochi sherni kiritishdi, lekin sher shu zaxoti mehmonni do'pposlab, katakdan xaydab chiqardi. Uning tutqunligi ko'p davom etmadi, bir kuni u gunohkor panjasini og'ziga oldiyu, qaxr, g'azab bilan toki jon taslim qilmaguncha uni g'ajib tashladi.

Hayvonlar ham iztirob chekadi, qiynaladi, azoblanadi, g'am chekadi, qayg'uradi, gunohini yuvish uchun o'z joniga qasd qiladi.

Sher qaysi yirtqichlar jamiyatida bu ajoyib ibratni egallagan? Umuman yovvoyi hayvonlar jamiyatida insonga yetkazilgan og'ir jarohat uchun o'zini o'ldirishga chaqiruvchi qonun bormikin?

Qarshimizda turgan bunday olijanoblik, yaxshi xulq va vijdoniylik misollarini hatto insonda ham uchratish qiyin. Mana shuning o'ziyoq vijdonning mohiyati to'g'risidagi moddiyuncha ta'rif va tasavvurlarning batamom barbod bo'lganini ko'rsatib turibdi.

Vijdon – har qanday tirik mavjudotning tabiatiga Alloh tomonidan joylab qo'yilgan nurdir va jamiyat tarqqiyotining barcha bosqichlari bu ilohiy yog'du ustidagi zang va g'uborni artib-ketkazib turishini ko'rib turganimizga va buni din ham tasdiqlashiga shak yo'q!

Savol: Sayyidimiz Odam (a.s.)ning qabrlari qaerda?

Javob: Odam (a.s.) – bashariyat otasidirlar. Alloh u zotni O'zi bevosita yaratdi va unga farishtalarni sajda qildirdi. Jannatda yashatib, hamma narsaning ismini o'rgatdi. Zurriyotlarini ikrom etdi va o'zlarini birinchi payg'ambar qildi.

Hadis va tarix kitoblarida kelishicha, Odam (a.s.) ming yil yashaganlar. Ibn Kasir «Al-Bidoya van-Nihoya» kitoblarida naql qilishlaricha, Odam (a.s.)ni yuvish, kafanlash va dafn etishni farishtalar bajarganlar. Lekin dafn etish joyi haqida ixtilof qilingan. Mashhur fikr shuki, u zot o'zlari jannatdan tushgan yer – Hindistonning bir tog'iga dafn qilinganlar. Bir fikrga ko'ra, Makkadagi Abu Qubays tog'iga ko'milganlar.

Aytilishicha, to'fon zamonida Nuh (a.s.) Odam va Havvo (a.s) larni bir tobutga yuklab, Baytul-maqdisga dafn etganlar.

Odam (a.s.)ning qabrlari haqida rivoyatlar shunday so'zlaydi. Ishning haqiqatini esa, Aliym va Xobiyr – Alloh biladi.

Savol: Muso (a.s.) zamonlarida g'arq bo'lgan Fir'avnning ismi nima bo'lgan?

Javob: Qadimgi Misr lug'atidagi Fir'avn so'zining ma'nosi «Buyuk uy» bo'lgan. Avvalda bu so'z qadimiy Misr davlati zamonidan beri podshoh qasriga na't va sifat o'laroq ishlatilgan. Keyinchalik miloddan oldingi ming yillikdan boshlab, u Misr podshohlarining nomiga aylangan.

«Kisro» so'zi qadimgi hamma fors podshohlarining, «Qaysar» so'zi esa rum qirollarining va «Najoshiy» bo'lsa, hamma habash podshohlarining nomi bo'lganidek, «Fir'avn» ismi qadimiy Misrning barcha podshohlariga nisbatan ishlatilgan.

Muso (a.s.) zamonlarida Qizil dengizga g'arq bo'lgan Fir'avnning ismi ahli kitob nazdida Qobus bo'lgan. Uning to'liq oti Valid ibn Mus'ab ibn Rayyon edi.

Lekin aksar muarrixlarning fikriga ko'ra, Muso Fir'avnning ismi Minfitoh bo'lgan. U o'n to'qqizinchi oilaning to'rtinchi Fir'avni bo'lib, Ramzes ikkinchining farzandlaridan edi.

Savol: Duodan keyin qo'llar bilan yuzni siypaladi. Shariatda buning hukmi nima?

Javob: «At-Toj al-Jome' lil-usul» kitobining hoshiyasida keltirilishicha, duoning odoblari quyidagilardir:

1. Qibлага yuzlanish, chunki u – tomonlarning eng sharaflisi va ibodatlar jihatidir.
2. Allohning hamdi, tasbeh va sanosi bilan boshlamoq.
3. Boshida va oxirida Payg'ambar (s.a.v.)ga salavot aytmoq.
4. Duoda qo'lni ko'tarmoq va so'ngida u bilan yuzni siypamoq.

5. Talabda azimli, so'rashda doimiy va ijobatga komil ishonchli bo'lmoq.

Duoda yuzni siypash haqida ikki hadis vorid bo'lgan.

Birinchi hadis Umar (r.a.)dan rivoyat qilinadi. «Rasululloh (s.a.v.) duoda qo'llarini ko'tarsalar, to yuzlarini siypamaguncha tushirmas edilar». Buning ma'nosi, bu ishni duoda ikki qo'lga yog'gan Alloh taoloning rahmatini tabarruk sanaganlaridan qilar edilar.

Ikkinchi hadis Ibn Abbosdan (r.a.) rivoyat qilinib, unda Nabiy (s.a.v.) aytadilar: «Allohdan kaftingizning ichi bilan so'rang, yuzi bilan so'ramang, Agar duodan forig' bo'lsangiz, ular bilan yuzingizga mash qiling».

Demak shariatda duo qilganda yuzni siypash bor. Ammo bunda e'tibor ixlosli bo'lish va halol yeyish, harom qilingan ishlardan saqlanish, Allohning buyruqlarini bajarish kabi shartlargadir.

Savol: Ko'pincha siqilib ketaman, odamlarning hammasiga nafratim oshadi, shunda dunyo va yashash ko'zingga xunuk ko'rinib ketadi. Bundan qanday qutulish mumkin?

Javob: Hayot go'zaldir. Unga noto'g'ri muomala qilishimiz, yoki undagi go'zallik o'rinlarini bilmasligimiz, uning go'zalligini bizdan to'sab qo'yadi. Ayrim paytlarda kishilarda bo'lib turadigan yurak siqilishi xatodan yoki omadsizlikdan va yoki shunga o'xshash boshqa sabablardan bo'ladi.

Bu holatdan qutulish va qalbni xotirjam qilish mumkin. Rasululloh (s.a.v.) aytganlar: «Agar qalbgga nur kirsas, u kengayadi va ochiladi». «Buning alomati nima, ey Rasululloh?» deb so'raganlarida: «Abadiy diyorga yuz burish va aldov diyordan uzoqlashishdir», deya javob qilganlar.

Shunday paytlarda o'zingizga ilm talabini va ma'rifatni lozim tuting. Bu mutolaa va tinglash bilan bo'ladi. Chunki ma'rifat ufqni kengaytiradi, bo'shliqni to'ldiradi. Shu bilan birga mo'tadil va o'rtahol ibodatga harakat qiling. Chunki ibodat zohir va botinni poklaydi. Undagi munojot g'amdan forig' qiladi, tashvishdan xalos etadi. Odamlarga go'zal muomala va yaxshi munosabatda bo'lishga intiling. Chunki yaxshilik qilish rohatlarning rohatidir. Xilvat yerlarga borib, nafsingizga ruhiy riyozat uchun vaqt ajrating. Bu zikr, namoz, duo, rajo (umid) va iltijo bilan bo'ladi. Chunki Aliyyul-a'lo – Alloh eshigiga bosh urish g'am-alamni yo'qotadi, qalbni tinchlantiradi. U eshituvchi va ijobat etuvchi zotdir.

Savol: Mo'tabar, ulug' kishilarning qo'lini o'pish odati mavjud. Bu mavzuga islom qanday qaraydi?

Javob: Qo'lni o'pish sabab va boisga qarab hukm qilinadigan amallardandir. Agar qo'lni o'pishdan kishining qasdi nifoq yoki riyo bo'lsa, bu – razolatdir. Agar murod ulug'lash va ta'zim, yoki muhabbat va shukronadan ta'bir etish bo'lsa, bu go'zal amaldir.

Shu sababli ham bu xususdagi rivoyatlar turlicha. Ulardan ba'zilari bu amalni yomon sanasa, ayrimlari uni mahbub ko'radi.

Rivoyat etilishicha, bir kishi Hishom ibn Abdulmalik huzuriga kirib, qo'lini o'pdi. Shunda u bunday dedi: «Qo'lni arab o'psa qo'rqqanidan o'padi, ajam o'psa itoatkorligidan o'padi». Yana boshqa rivoyatda kelishicha, bir kishi Ma'mundan qo'lini o'pishga izn so'radi. U esa shunday javob qildi: «Albatta o'pish mo'mindan sodir bo'lsa xorlikdir, zimmiydan esa hiyladir. Sening xor bo'lishingga, bizning esa aldanishimizga hojat yo'qdir».

Quyidagi rivoyatlar esa buning aksidir. Abdulloh ibn Umardan shunday rivoyat qilinadi. «Biz Payg'ambarning (s.a.v.) qo'llarini o'par edik». Imom G'azzoliy aytadilar: «Dinda

ulug'langan kishing qo'lini tabarruk sanab va hurmatlab o'pishning zarari yo'qdir». Ka'b ibn Molik aytadilar: «Tavbam qabul qilinganda, Payg'ambarning (s.a.v.) oldilariga borib, qo'llarini o'pdim».

Rivoyat etilishicha, bir a'robiy: «Ey Rasululloh, ruxsat bering, boshingiz va qo'lingizdan o'pay», dedi. Payg'ambar (s.a.v.) izn berdilar va u shunday qildi. Abu Ubayda (r.a.) Umar ibn Xattobga (r.a.) yo'liqqanlarida, u zotni quchoqladilar va qo'llaridan o'pdilar. Va chetga chiqib ikkovlari yig'lashdi.

Ko'ryapsizki, agar qo'lni o'pish yaxshi maqsadda bo'lsa, yaxshi, su'istemol qilinganda esa, razolatdir.

Shunga binoan ota-onaning, ustozning, ruhiy murshidning, solih valiyning yoki ulug' kishilarning qo'llaridan o'pish qanday ham go'zal amaldir.

Savol: Uxlayotgan kishi ko'rayotgan tush haqiqati to'g'risida din nima deydi? Rost tush bilan fosid tush farqini qanday bilish mumkin? Aytishlaricha uxlash asnosida ruh jasadni juz'iy shaklda tark etar ekan. Va u kezib yurib, uxlayotgan kishi tushini ko'rar ekan.

Javob: Rasululloh (s.a.v.) aytganlar: «Tushlar uchta: Solih tush – Allohdan bashoratdir. Xafa qiladigan tush – shaytondandir. Yana kishi o'ziga gapiradigan tush ham bordir».

Bu hadis kishiga Alloh azza va jalla tarafidan yaxshi, solih tushlar bashorat bo'lib kelishini ifodalayapti. Yana shunda tushlar ham borki, ular egasini xafa, mahzun qiladi. Bunday tushlar shaytondandir. Arab tilida bunday tushlar «hulm» deb ham nomlanadi. Imom Buxoriy rivoyat qilgan hadisda shunday deyiladi: «Hulm – shaytondandir. Agar sizlardan biringiz hulm-tush ko'rsa, Allohdan panoh so'rasin va chap tomoniga tuflasiz. Shunda albatta bu tush zarar qilmaydi».

Uchinchi qism tushlar ham borki, bunda kishi kunduzi tashvishlanib yurgan ishini tushida ko'radi. Yana aloq-chaloq ko'riladigan tushlar ham bo'lib, «Al-Manor» tafsirida aytilishicha, uyqu paytida miya turli o'y va hayollar tasavvur qilganidan bu xil tush paydo bo'lib, muayyan maqsadni ko'zlamaydi.

Rost-solih tush ba'zi narsalarning sodir bo'lishidan oldin inson o'sha narsani idrok etishining bir turidir. Bunda inson u narsaning aynan o'zini (bu juda nodir hol), yoki ta'vil etishga muhtoj misolini ko'radi. Ammo bu tush fitriy tayyorgarlikni talab etadi. Rasulullohdan (s.a.v.) shunday hadis kelgan: «Sizlarning tushi rostrog'ingiz, so'zi rostrog'ingizdir». Agar kishining so'zi doim rost bo'lsa, ko'pincha tushi ham rost bo'ladi. Go'yo nafs uyquda ham, uyg'oqlikda ham sohibining xususiyatlarini o'zlashtirgan bo'ladi. Shuning uchun ham «Sodiqlarning uyqusi ilmi yaqiyndir», deyiladi. Bu so'z Payg'ambarning (s.a.v.): «Mo'minning tushi payg'ambarlikning qirq oltidan bir qismidir», degan hadislariga bog'liqdir.

Bular dinning tushga nisbatan munosabati. Savolning ikkinchi qismiga kelsak, Imom Ar-Roziyning tafsirlarida quyidagi fikrlar mavjud: «Insoniyat nafsni nurli ruhoniylardan iborat. Agar u badanga bog'lansa, hamma a'zoda ziyo hosil bo'ladi. Bu hayot deb nomlanadi». Shundan kelib chiqib aytamizki, o'lim paytida bu nurli javhar badanning zohiridan ham botinidan ham uziladi. Va o'lim yuzaga keladi. Ammo uyqu paytida esa, u ba'zi tomonlarga badan zohiridan uziladi, lekin ziyosi badan botinida qoladi. Shundan isbot bo'lyaptiki, o'lim va uyquning jinsi bitta. Illo o'lim to'liq uzilish bo'lsa, uyqu esa ba'zi tomonlarga noqis uzilishdir».

Uyqu va tush mavzusi juda keng bo'lib, bunga ayrim olimlar alohida kitoblar ta'lif etganlar.

Savol: «Ahli sufa» kim ekanini, ularning sanog'i va darajalarini bilishni istardim.

Javob: «Sufa» Madinai munavvarada Payg'ambar (s.a.v.) masjidlarining shimolidagi makon bo'lib, uni boshpanasiz, faqir muhojirlar maskan tutganlar. Abu Hurayra, Sa'd ibn Abu Vaqqos, Salmon (r.a.) va boshqalar shu kishilar jumlasidandir.

«Ahli sufa»ning adadi haqida ixtiloflar bor. Ular bu joyga kelib-ketib turishadigan bo'lib, ba'zida ularning soni bir vaqtning o'zida yetmish kishiga yetgan. Tarixchilar ulardan olti yuztalarini sanab o'tishgan. «Ahli sufa»lardan yetmish kishi «Bi'ri Mauna» g'azotida shahid bo'lganlar.

Ularning sharaf va darajalarini esa, Rasulullohning (s.a.v.) ularga ko'rsatgan mehribonliklari, inoyat va e'tiborlaridan ham bilib olsak bo'ladi.

Alloh taolo nozil qilgan quyidagi oyatlar «Ahli sufa» haqida ekanligi aytiladi:

«(U o'ljalar yana) o'z diyorlaridan va mol-mulklaridan haydab chiqarilgan zotlar – kambag'al muhojirlarnikidirki, ular Allohdan fazl-marhamat va rizolik istarlar hamda Alloh va Uning payg'ambariga yordam berurlar. Ana o'shalar (iymonlarida) sodiq zotlardir.» (Hashr surasi, 8-oyat).

(Sadaqot-ehsonlar) Allohning yo'lida to'silgan (ya'ni o'zlarini ushlagan), biror yerga safar qilishga qodir bo'lmaydigan, qanoatlari sababli, bilmagan odamga boy-badavlat bo'lib ko'rinadigan faqir-kambag'allar uchundir. Ularning faqirliklarini siymolaridan bilib olasiz. Ular tilanib turib olmaydilar. Qanday yaxshilik qilsangiz, bas, albatta Alloh uni bilguvchidir.